

Н. В. Гавриш, Т. С. Маркотенко

УКРАЇНСЬКА МОВА

2 КЛАС

УКРАЇНСЬКА МОВА

2 клас

Підручник для 2-го класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

— послухай;

— читай;

— вимовляй правильно;

— напиши.

Гавриш Н.В.

Г12 Українська мова : підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою / Н.В. Гавриш, Т.С. Маркотенко. — К. : Генеза, 2012. — 160 с. : іл.

ISBN 978-966-11-0210-0.

УДК 811.161.2(075.2)

ББК 81.2 Укр-922

© Гавриш Н.В.,
Маркотенко Т.С., 2012
© Видавництво «Генеза»,
оригінал-макет, 2012

ISBN 978-966-11-0210-0

УРОК 1. Школа.

Звук [а] та буква а на його позначення.
Звук [о] та буква о на його позначення

Відгадай загадку.

Чистенькі віконця
Сміються до сонця.
Діточки довкола.
Наша рідна...

Поміркуй, чому потрібно добре знати мову і гарно розмовляти.

Школо, школо, мати наша мила,
Ти нас всіх пригорнеш, як голуб, під крила.
Ти нас всіх научиш, як у світі жити.
Як зло оминати, а добро чинити.

Марійка Підгірянка

Полічи, скільки букв **о** є у вірші.

Сонечко кругленьке –
як бублик, колесо.
Точнісінько таке ж воно,
Як наша буква «О».

Любов Андрієнко

Хто що робить?

Розкажи про свою школу, назви її адресу. Чим вона відрізняється від школи, зображеної на малюнку?

Вивчи скоромовку.

В Алочки – олівці,

В Олечки – папірці.

О, о, А, а, Алла, Оля, школа, школяр, мова.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
школьник, школьниця	школяр, школярка
доска	дошка
мел	крейда

УРОК 2. Клас.

Звук [и] та буква и на його позначення

Відгадай загадку.

В абетці букву ми зустріли
Таку, що слів не починає.
А у словах дубі́, грибі́
Останнє місце посідає.

Запам'ятай!

И – великої немає,
И – слова́ не починає.

Промовляй скоромовку.

Ми плакати – не плакали.
Нам плакати нема коли!

Грицько Бойко

Галина, Данило, Дмитро, Клим, Микита, Микола, Лариса, Юхим.

Розкажи про учнів свого класу. Хто чим любить займатися?

И, и, пиши, читай, мову знай.

Запам'ятай!

Російською мовою	Українською мовою
Никита	Микита
Дмитрий	Дмитро
Николай	Микола

УРОК 3. Перерва.

Звук [і] та буква і на його позначення

Відгадай загадку. З дерева робилися,
Учнів згодилися.

Знайди букву і в словах вірша.

На світанку вулицею міста,
Там, де світить сонечко вгорі,
З квітами веселі, урочисті
Поспішають юні школярі.

Анатолій Качан

Іван, Ігор, Ірина, Ілона, Інна.

Розкажи, хто чим займається на перерві. Що ти робиш на перерві?

Послухай оповідання. Якби ти був свідком цієї історії, що ти сказав би Мишкові й Петру?

ПАЛЕЦЬ У ЧОРНИЛІ

Це сталося в другому класі. На перерві хтось, пустуючи, мазнув чорнилом стінку біля дверей. На стінці лишився слід від пальця. Пролунав дзвінок. До класу зайшла вчителька і, побачивши слід на стіні, спитала:

– Хто вимастив стіну чорнилом?

Усі мовчали. За першою партою сидів Мишко. У нього палець був у чорнилі.

– Це ти? – запитала вчителька.

– Ні, не я, – відповів Мишко.

– Як тобі не соромно! – розгнівалася вчителька. – Нашкодив і не зізнаєшся.

Мишко стояв, похиливши голову. Він чекав, коли Петро, який сидів за останньою партою, встане й скаже:

– Це я мазнув стіну.

Але Петро мовчав, заховавши під парту руку. Невже він не знав, що так чинити – несправедливо? (За *Василем Сухомлинським*)

І, і, олівці, квіти, школярі. Квітка ніжно зацвіла.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
перерыв	перерва
стыдно	соромно
дверь (она)	двері (вони)
карандаши	олівці

Урок 4. Навчаймося жити разом. **Звук [е] та буква е на його позначення**

Вимовляй твердо приголосні звуки перед е.

Вчиться вересень читати,
Вчиться літери складати.
Засміявся хитро вітер:
– А склади-но «ОСІНЬ» з літер!
Оксана Сенатович

Емма, Ернест, Едуард.

Поміркуй! Чому людям з обмеженими фізичними можливостями потрібна допомога? Чи вмієш ти співчувати і допомагати людям?

Е, е, пенал, фломастер, літера, вітер. Вересень – це перший місяць осені.

Запам'ятай!

Російською мовою	Українською мовою
очки	окуляри
коляска	візок
хорошо	добре
буква	літера

Урок 5. Працюємо на уроці. Звукосполучення [йе] та буква є на його позначення

Буква «Є». Яка вона?
Ніби скибка кавуна.
Кавуна маля просило,
Двічі скибку відкусило.
Варвара Гринько

У яких словах є звукосполучення [йе]?

Росами довкола бризкає наш день.
Вересень до школи з книжкою іде.
Хилить горобина грона вогняні.
Мирно голубіє глобус у вікні.

Петро Перебийніс

Склади зі слів прислів'я. Ластівка, а, починає,
соловей, день, кінчає.

Кому який урок подобається найбільше? Який твій
улюблений урок? Що ти вчишся робити на улюбле-
ному уроці?

Є, є. Єва співає. Євген грає на баяні. Приємно ллється музика.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
любимый урок	улюблений урок
поёт	співає
играет	грає
приятно	приємно

Урок 6. Школярі на екскурсії.
Буква є у складі з м'яким приголосним

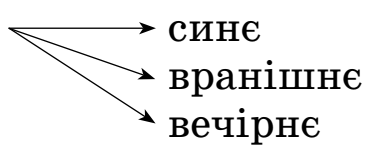

Відгадай загадку.

Вгорі – гачок,
 Внизу – гачок,
 А поміж ними –
 Язичок.

Небо

Сонце → літнє
→ осіннє
→ раннє

Поєднай слова, протилежні за значенням.

верхнє	вечірнє
вранішнє	пізнє
переднє	зимовє
порожнє	нижнє
раннє	заднє
літнє	повнє

НА ЕКСКУРСІЮ ДО ПАРКУ

Учора учні ходили на екскурсію до парку. Милувалися красою природи. Синє небо, жовте осіннє листя. У порожнє відро діти назбирали листя, шишок, жолудів. Потім на уроці з них робили аплікацію.

Що робили учні в парку? Які ознаки осені спостерігали діти?

Літнє сонце. Осіннє небо. На деревах уже жовтіє листя.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
домашнее задание	домашнє завдання
осенние листья	осінніє листя
пустое ведро	порожнє відро

Урок 7. У шкільній їдальні. **Звук [ч] та буква ч на його позначення**

Закінчи речення. Черешня – це ягода, а огірок – це...

У яких словах є звук [ч]?

Мама в будь-яку погоду
П'є з криниці чисту воду.
Тато – соки п'є весь час.
А бабуся – хлібний квас.
Полюбляє дід Федот
З холодильника компот,
А Василько, братик мій, –
Мандариновий напій.
А що я люблю? Вгадай!
Запашний, солодкий ...

Ігор Січовик

Учні нашого класу снідають булочкою із чаєм. Комуś подобається чорний чай, комуś – зелений. Дівчатка люблять пити чай із чашки, а хлопчики – зі склянки. До булочки смакує варення із черешні.

Що можна поїсти в шкільній їдальні? Що можна купити? Яких правил поведінки за столом слід дотримуватися?

Ч, ч, чай, чайник. Чашка чорного чаю. Я наливаю чорний чай із чайничка в чашку.

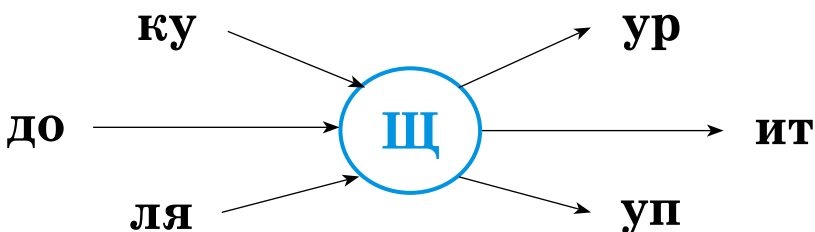
Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
овоци	овочі
черешня	черешня
время	час
угощать	частувати

Урок 8. Вчуся все робити самостійно.
Звук [шч] та буква щ
на його позначення

Склади слова та прочитай.

Щоб бути охайним, учень повинен подружитися зі щітками. Щодня чистити зуби зубною щіткою, шкільний одяг чистити щіткою для одягу. Для взуття також треба мати спеціальну щітку.

Які речі допомагають бути охайним? Який одяг захищає від негоди? У яких словах є звуки [шч]?

Дощ	→	іде
	→	періщить
	→	накрапає
	→	падає

Буква Щ сказала Ш:
 – Ти стрибаєш, як лоша,
 Я на тебе дуже схожа,
 Хоч стрибати так не зможу...
 А відгадка тут проста:
 Я – з хвостом,
 Ти – без хвоста.

Ігор Січовик

Вимовляй правильно.

Горщик	гор[шч]ик
борщик	бор[шч]ик
щастя	[шч]астя

Послухай вірш і запам'ятай слова, які закінчуються на звук [шч].

Дощ хлющить
 На зелен плющ.
 Під плющем сховався хрущ.
 Каже щиро хрущ плющу:
 – Не боюся я дощу!

Анатолій Камінчук

Наварила мама борщину в горщину. А доня
вимила горщик з-під борщину.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
прищепка	защіпка
щёлка	щілінка
щётка	щітка

Урок 9. Мої шкільні друзі. **Звук [г] та буква г на його позначення**

Відгадай загадку.

Хто в біду, важку хвилину
Вірним буде до зачину?
Хто розділить щастя, горе,
Піде у вогонь і в море?

Запитай у свого товариша, які фрукти та овочі він
полюбляє.

Порівняй виділені слова. Якими звуками вони від-
різняються?

На дивані кіт **гурчить**.
Ні, неправда, він **мурчить**.

Учні нашого класу – гарні друзі. Вони працюють і відпочивають разом. Ганнуса і Гнат збирають у кошик яблука в шкільному саду. Георгій і Григорій згортають граблями листя. Галина і Глафіра несуть груші в клас.

Що роблять другокласники? Що ти можеш робити разом з другом?

Город гарненький у Ганнусі. Там є горох і огірки.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
орехи	горіхи
огурец	огірок
подруга	пóдруга
сгребать	згортати

Урок 10. Родина.

Звук [ґ] та буква ґ на його позначення

Бивчи скоромовку. Гава на ґанку пекла запіканку.

Газдинонька Ганнуса вийшла на ґанок,
Дбайливо годує малих гусенят.

А гуси радіють тому, що вже ранок,
І кличуть до їжі своїх пташенят.

Ви слухайте, дітки, нелегке завдання.

Тож будьте уважні і ґав не ловіть,

Тепер поміркуйте і в слові «ґаздиня»

Ви літеру першу швиденько назвіть.

Хто що робить на малюнку? Чи можна вважати родину дружною? Як ти допомагаєш батькам?

У нашій родині всі працюваті. У матусі як ґаздині багато домашньої роботи, але у вільний від роботи час вона з бабусею гаптує рушнички. Найбільше мені подобається рушник з вишитими голубами. А нещодавно матуся

демонструвала свої найкращі вишивки в галереї народної творчості. Я допомагаю їй добирати нитки і мрію навчитися гарно гаптувати.

Яке захоплення у жінок в родині дівчинки? Про що мріє дівчинка?

Ганок, ґедзь, агрус, ґрунт, гава, ґудзик. У нашій родині всім подобається варення з агрусу.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
помощь	допомога
дружные	дружні
семья	сім'я
крыжовник	агрус
пуговица	ґудзик

Урок 11. Будь кмітливим школярем. Звуки [ц], [ц'] та буква ц на їх позначення

палець – пале[ц'] палац – пала[ц]
поклóнится – поклóни[ц:'а]

Відгадай загадку. Сидить Марушка в семи кожухах. Хто її роздягає, той сльози проливає.

КМІТЛИВИЙ ГРИЦЬКО

У нашому класі найкмітливіший Грицько. Він швидше за всіх розв'язує задачі та розгадує

кросворди. А все тому, що Грицько багато читає. Найбільше він любить загадувати загадки своїм друзям. Він може миттєво скласти загадку про цибулю, прапорець, олівці. Переможців хлопчик пригощає цукерками та цукатами.

У яких словах є твердий звук [ц]? Чому Грицька вважають кмітливим?

Ц, ц. Цирк, Грицько, цуцик. Цуценя виступає в цирку.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
конфета	цукерка
флажок	прапорець
щенок	цуценя
гвоздь	цвях
сообразительный	кмітливий
угощать	пригощати

Урок 12. Будь гарним прикладом для інших. Звуки [дз], [дз'] та буквосполучення дз на їх позначення

Це всі повинні знати:
Нас не можна роз'єднати!
Відзначаємось ми чим?
Літер дві, а звук один.

[дз]вонар – дзвонар [дз']об – дзьоб
[дз]він – дзвін [дз']інь – дзінь
[дз]еньчить – дзеньчить [дз']обати – дзьобати

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
юла	дзиґа
клюв	дзьоб
журчит	дзюрчить
клевать	дзьобати
звонко	дзвінко

Урок 13. Будь уважним і дбайливим. Звук [дж] та буквосполучення дж на його позначення

[дж]ерело – джерело [дж]ем – джем
б[дж]ола – бджола

Чітко вимовляй скоромовку.

Джмелик бджілку привітав:
«Здрастуй, бджілко», – джміль сказав.

Назви слова, у яких є звук [дж].

Вдіну джемпер, джинси вдіну –
Джентльмен наполовину.

Полічи, скільки разів трапляється звук [дж] у вірші.

Женя з бджілями не дружив –
Завжди Женя бджіл дражнив.
Женю бджоли не жаліли –
Та дражнила нажалили!

Чи можна назвати Женю добрим? За що бджілки нажалили Женю?

ПОЛЬОВІ ДЗВІНОЧКИ

Піднімає джміль фіранку,
Каже: – Доброго вам ранку!
Як вам, бджілко, ночувалось?
Чи дощу не почувалось?
Виглядає бджілка з хати:
– У дзвіночку добре спати.
Цей дзвіночок, як намет.
Тільки дощ, як кулемет.

Ліна Костенко

Дж, дж. Джміль, дзвінок, джурчати. У лісі джурчать струмочки та гудуть бджоли.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
занавеска	фіранка
шмель	джміль
источник	джерело

Урок 14. Осінь. Знак ь. М'яка вимова приголосних перед звуком [о]

Півень, горобець, ведмідь –
Знак м'який в словах стоїть.
Журавель, дельфін і рись –
М'який знак – не помились.

Олександр Кононенко

Порівняй вимову слів. Рис – рись, полин – полинь, лан – лань, стан – стань, завод – заводь.

[л']он – льон
 пе[н']ок – пеньок
 Він – для нього.

[с']огодні – сьогодні
 [с']омий – сьомий
 Цей – для цього.

Вітер взяв сопілку в руки:
 «Ду-ду-ду!
 Хто зі мною потанцює
 У саду?».
 Захиталися жоржини:
 «Може, й ми!
 Тільки ти нас над землею
 Підійми!»

Катерина Перелісна

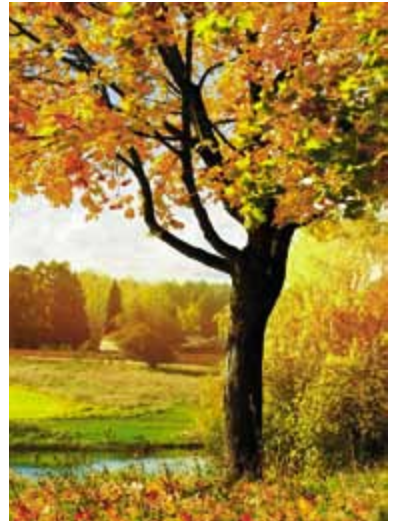
Які звуки осені вчуваються у вірші?

Синичка потоваришувала
 з мурашкою. Сьогодні
 вранці вона прилетіла до
 осіннього лісу. У дзьобику
 пташка тримала зернинку
 льону. Поклала на пеньок.
 Пригощайся, мурашко!

З ким потоваришувала синичка?
 Чим пригостила пташка
 мурашку?

Вивчи напам'ять.

ОСІНЬ

Знову осінь: «Синь-синь-синь»,
 А синиця: «Дзинь-дзинь-дзинь».

Вітер з лісу: «Шу-шу-шу,
Всіх до сну заколишу».

Микола Заєць

Які звуки осені ти знаєш? Як курличуть журавлі в небі? Як шумить осінній дощик? Як виє вітер у полі?

Восени і горобець багатий.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
пень	пеньок
муравей	мурашка

Урок 15. Осінь у лісі.

**Знак ь. М'яка вимова приголосних
перед звуком [о]. Апостроф**

Облітають квіти, обриває вітер
Пелюстки печальні в синій тишині.
По садах пустинних їде гордовито
Осінь жовтокоса на баскім коні.

Володимир Сосюра

Як описано у вірші осінь? Опиши осінь по-своєму.

ЧАРІВНА ОСІНЬ

Щедро виграючи золотими фарбами, іде нашим краєм чарівниця-осінь. Пожовклі листочки, перш ніж лягти на землю, востаннє спалахують рудими вогниками.

І падає, падає листячко, кружляє між гілок і мовчазних стовбурів, лягає на землю. Яка чудова, запашна й золотиста ковдра! (За Юрієм Старостенком).

Які кольори та відтінки має осінь? Як можна назвати опале листя?

ь, осінь, бур'ян, синьоокий. Осінь пір'їста фарбує листя в жовтий, червоний і рудий кольори.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
осень	осінь
кружится	кружляти
цветной	кольоровий
бурьян	бур'ян

Урок 16. Щедро осінь. Буквосполучення йо

Вимовляй правильно. Знайомий, майонез, район, гайок, бойовий, войовничий, йогурт, йод. Він – йому – у нього.

Назви слова, у яких є звукосполучення [йо].

Йоржа впіймав на вудку Йосип,
Схопив і зойкнув: – Ой-ой-ой!

Не знав, напевно, Йосип досі,
Який колючий йоржик той.

Наталя Забіла

Знайди слова, у яких є буквосполучення **йо**.

Старенький дідусь Йосип восени саджав яблуні. Знайомий запитав його:

– Для чого тобі ці яблуні? Довго чекати із цих яблунь плодів, і ти не покуштуєш з них яблука.

Дідусь йому відповів:

– Я не спробую – інші смакуватимуть, мені спасибі скажуть.

Про що запитав у дідуса знайомий? Чому Йосип саджав яблуні?

Йо, йо. Ой! Який багатий урожай яблук зібрав мій знайомий Йосип у саду.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
знакомый	знайомий
ёрш	йорж
боевой	бойовий
воинственный	войовничий

Урок 17. Осіння пригода. Складання розповіді за серією малюнків

Поясни прислів'я. Хто боїться, у того в очах двоїться.

Склади за малюнками оповідання. Добери заголовок.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
корзинка	кошик
охотник	мисливець
ружьє	рушниця

Урок 18. Моя Україна.
Звукосполучення [йі] та буква ї
на його позначення

Відгадай загадку.

Цвітуть сади, Дніпро шумить,
І пісня ллється солов'їна,

І жайвір лине у блакить.
Це рідна наша...

Вимовляй правильно. Україна, країна, мрії,
Київ.

я	→ їду	ми	→ їдемо
	→ стою		→ стоїмо
ти	→ їдеш	ви	→ їдете
	→ стоїш		→ стоїте
він(вона)	→ їде	вони	→ їдуть
	→ стоїть		→ стоять

МИ ЖИВЕМО В УКРАЇНІ

Найбільше людина любить той край, де вона народилася. Ми любимо свою Україну, пишаємося її природою, працьовитим народом. Полтавщина славна квітучими садами, а Полісся – безкраїми полями синього льону. Шахтарі Донбасу видобувають кам'яне вугілля. У горах і на високих полонинах Закарпаття зростають могутні ліси, течуть повноводні ріки. А яке прекрасне Чорне море в Криму!

Найбільше багатство України – її люди. Спортсмени прославляють її рекордами, майстри – своїми талантами, а хлібороби збирають багаті врожаї. Нехай завжди гордо звучить у світі голос рідної України.

(За Василем Сухомлинським)

Про які українські краї згадується в тексті? Що є найбільшим багатством України? Де ти живеш? Чим пишається твій край?

Прочитай перші букви кожного рядка згори вниз.

У світах піснями славна,
Краєм жита зветься здавна.
Розцвіла калина в лузі,
А народ міцніє в русі.
Їдьте в гості, любі друзі!
Нас планета всіх єдна,
А Вітчизна в нас одна!

Василь Довжик

Ї, ї. Країна, свої, поїхати. Україна – це наша рідна країна.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
проезд	проїзд
страна	країна
государство	держава

Урок 19. Київ – столиця України

ЕКСКУРСІЯ ДО КИЄВА

Таїсія і Фаїна влітку їздили поїздом на екскурсію до Києва. Екскурсовод водила їх у парки, музеї. Дівчатка гуляли київськими вулицями. А коли на уроці вчителька запитала, яке головне місто нашої країни, вони сказали: «Київ».

Що ти знаєш про Київ? Запитай у своїх однокласників, чи були вони в Києві, що бачили, що сподобалося.

Вивчи напам'ять.

Зацвітає калина,
 Зеленіє ліщина,
 Степом котиться диво-луна.
 Це моя Україна,
 Це моя Батьківщина,
 Що, як тато і мама, одна.

Анатолій Камінчук

Київ – столиця України. Навесні в Києві цвітуть каштани.

Запам'ятай!

Російською мовою	Українською мовою
город	місто
билет	квиток
улица	вулиця

Урок 20. Мала батьківщина

Як же край той зветься,
 Де ти, хлопче, зріс,
 Де твій дім, озерце,

Школа, ліс,
Де верхам синіти
Вічно в далині,
Де найкращі в світі
Люди і пісні?

Віра Багірова

Як ти розумієш вислів «мала батьківщина»?

Він → облітав
→ обходив
→ натрудив
→ спитав

ОБЛІТАВ ЖУРАВЕЛЬ

Облітав журавель
Сто морів, сто земель,
Облітав, обходив,
Крила, ноги натрудив.
Ми спитали в журавля:
– Де найкраща земля? –
Журавель відповідає:
– Краще рідної немає!

Платон Воронько

Розкажи про своє рідне місто, село за планом.

1. Назва міста, села.
2. Де знаходиться (у якій області, районі).
3. Яка природа в місті чи селі.
4. Чим славна твоя мала батьківщина.

У кожної людини є мала батьківщина. Це край, де вона народилася.

Російською мовою	Українською мовою
отвечай	відповідай
шаг	крок
построить	побудувати
малая родина	мала батьківщина

Урок 21. Родина. Звук [ў] та буква в на його позначення

Зміни слово в дужках. Учора менший брат (прочитати) казку. Минулого тижня тато (їздити) на гостини до бабусі. Старший брат (змайструвати) модель літака.

Змайстрував, прочитав, знайшов, намалював, забив, зліпив.

Хто що зробив?

МОЯ РОДИНА

У мене велика родина: матуся, тато, дві бабусі – Лідія і Надія, дідусь Василь і менші братики Василько і Володя. Василька назвали на

честь дідуся, який має золоті руки і добре серце. А другого дідуся я ніколи не бачив, але знаю про нього багато. Він був героїчною людиною – рятував людей, які потрапили в біду. Дідусь командував загоном рятувальників.

Славно працюють і мої батьки. Матуся – дитячий лікар, а батько – водій автобуса. Мої брати мріють стати астронавтами, а я – водієм автокрана. Я хочу, щоб моя родина пишалася мною.

На честь кого назвали хлопчика? Про що мріють братики? Про яку професію мрієш ти? Розкажи про свою родину за планом.

1. Назви членів своєї родини.

2. Хто ким працює?

3. Як святкують дні народження у твоїй родині?

В, в. У, у. Учитель учить учнів. Учні вчать-ся. Я малюю для дідуся пароплав, а батько пише йому листа.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
семья	родина
мечты	мрії
сказал	сказав
приехал	приїхав
в честь	на честь
спасатели	рятувальники

Урок 22. Свої – чужі. Звук [ў] та буква **в** на його позначення

Вимовляй правильно. Перехожий, сусід, лікар, хрещений, племінник, батько, сестра, учитель, водій.

Правильно вимов слово *навшпіньки*.

Ходить тиша в теплих капцях,
Задрімала в кріслі бабця.

А годинник цокотить:

– Бабця спить, бабця спить.

Я **навшпиньки** вийду з хати,
Щоби їй не заважати.

– Не скачи, собачко, цить!

Бабця спить. Бабця спить.

Віра Багірова

Чи любить онук свою бабусю? Як ти піклуєшся про своїх бабусю і дідуся?

Коли вітаються зранку, говорять... Дякуючи, людина каже... Коли звертаємося з проханням, говоримо...

СІМЕЙНА ПОДОРОЖ

У вівторок вранці задзвонив телефон. Сусідка нашої бабусі Марії повідомила, що бабуся захворіла. Батьки вирішили їхати провідати бабусю всією родиною. Ми почали готувати для неї маленькі подарунки. Я намалюю їй квіти...

Склади продовження розповіді.

Бабусю моя рідненька, я тебе щиро люблю!

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
бабушка	бабуся
родная	рідненька
часы	годинник

Урок 23. Батьки і діти

Добери слова, протилежні за значенням.

Тато великий, а синочок – ...;
 дідусь старенький, а тато – ...;
 мама висока, а донька – ...;
 сестра старша, а братик –

БАТЬКІВСЬКІ ПОРАДИ

Жив в одному селі чоловік, і був у нього син. Якось батько каже йому:

– Слухай, сину. Живи так, щоб ти мав у кожному селі хату, на кожен день нові чоботи і щоб тобі всі люди кланялися.

Замислився син над батьковими словами й питає:

– Як це, батьку, я можу поставити в кожному селі хату, купувати щодня нові чоботи і примусити всіх мені кланятися?

Засміявся старий і каже:

– Дуже легко, сину. Матимеш у кожному селі доброго товариша – будеш мати свою хату. Щоб кожен день були нові чоботи, треба їх щовечора чистити, і на ранок вони будуть як нові. І вставай, синку, рано – раніше за всіх – і йди на роботу. А йтимуть люди, то всі будуть тобі кланятися і вітатися.

Чому сина здивували батьківські поради? Що радив батько своєму синові?

Я вихована людина. Людині похилого віку слід поступатися місцем.

Запам'ятай!

Російською мовою	Українською мовою
пожилой человек	людина похилого віку
совет	порада

Урок 24. Дім – житло

Зроби вибір.

Білка живе... (у гнізді, в дуплі, в акваріумі).

У наметі відпочивають... (туристи, мурахи, вовки).

У квартирі живе... (людина, мишка, ведмідь).

ХТО ДЕ ЖИВЕ?

Білка селиться в дуплі,
 Їжачисько – у кублі,
 Вепр – у хащах верболозів,
 А ведмідь – в глухім барлозі.
 Мудрий лис живе в норах,
 Тигр – у джунглях,
 Барс – в горах,
 Олень – в тундрі і лісах,
 А верблюд – в пустелі,
 А орел, могутній птах,
 Гніздиться на скелі.
 Люди селяться в містах
 І в зелених селах,
 І живуть вони ось так –
 У людських оселях.

Олесь Орач

Чому лис і білка чи олень і орел не можуть помінятися своїми помешканнями?

Поміркуй! Чому так говорять: «У своїй хаті і стіни допомагають»? Чому в шпаківні такий маленький круглий вхід?

Кожному потрібен свій дім.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
жилище	житло
муравейник	мурашник
скворечник	шпаківня

Урок 25. Наша оселя.

Зміна приголосних [г], [к], [х] перед [і]

[г] – [з'] поріг – на порозі

[к] – [ц'] дошка – на дошці

[х] – [с'] муха – мусі

стежка – на стежці

скрипка – на скрипці

хатка – у хатці

рука – на руці

донька – доньці

щітка – на щітці

НАША ОСЕЛЯ

Затишно в нашій оселі. На вікні квіти, долі – пухнастий килим. Матуся піклується, щоб завжди було чисто і приємно, а ми їй допомагаємо. У вітальні – великий круглий стіл. За ним збирається родина, коли настає вихідний день. Мама дістає білу скатертину, застеляє стіл. Потім розставляємо посуд і смачні страви. Усі сідають за стіл. Обідають, розмовляють. Після обіду тато з братом ідуть до кімнати грати в шахи, дідусь дивиться телевізор, а ми з матусею – на кухню.

Чи можна так описати вихідний день твоєї родини?

Чим ти можеш зайнятися зі своїми батьками разом?

Чим відрізняється оселя твоєї родини?

Добери слова. Диван, крісло, телевізор, стіл і стільці (у вітальні чи на кухні?). Стіл, плита, шафи для посуду (на кухні чи у ванній?).

Поміркуй! Чому так говорять: «У чепурній оселі і життя веселе»?

Чисто не там, де прибирають, а там, де не сміять.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
шкаф	шафа
гостиная	вітальня
кровать	ліжко

Урок 26. Сусіди.

Зміна приголосних [г], [к], [х] перед [л]

[г] – [з']	книга – у книзі	дорога – на дорозі
[к] – [ц']	сусідка – сусідці	білочка – білочці
[х] – [с']	кожух – у кожусі	вухо – на вусі

СУСІДИ

Справедливо кажуть: «Обирай не дім, а сусіда». Пощастило білочці із сусідами. Поряд з її дуплом на високому дубі в маленькому гнізді оселилися синички. А під самісіньким дубом вирив нірку спритний їжачок. Жили сусіди мирно, один одному допомагали. Одного разу білочка побігла по кедрові горішки на дальню галявину, а двоє білченят залишилися в дуплі.

– Сусідко, – гукнула білочка синичці. – Доглянь за моїми малюками, поки мене не буде, будь ласка!

Синичка погодилася. Свою роботу робить, а на білченят поглядає. Ось бачить: лізе до дупла хижа куниця – хоче білченят забрати. Зацвірінькала синичка та ще й подруг покликала.

Такий галас здійняли, що їжачок у своїй нірці не всидів. Крильцями махають, дупло від куніці прикривають. Не чекала куніця такого спротиву. Не втрималася на гілці та й упала на колючу спинку їжачка. З переляку так чкурнула до лісу – тільки її й бачили. Дякувала білка і синичці, і їжачку, раділа, що в неї такі гарні сусіди.

Чому білочка вважала, що їй пощастило із сусідами? Чому важливо жити із сусідами в злагоді? Який фрагмент казки зображено на малюнку?

Сусід, сусідка, сусідонька. Із сусідами слід жити в злагоді. Не можна руйнувати чужих домівок.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
испуг	переляк
удрала	чкурнула
благодарила	дякувала

Урок 27. Слова ввічливості

СІДАЙТЕ, БУДЬ ЛАСКА

«Гур-гур-гур!» – весело гуркотів автобус. Сергійко сидів у м'якому кріслі й пильно розглядав малюнки в новенькій книжці. А ось і зупинка. Двері розчинилися, і до салону зайшла тітонька.

– Сідайте, будь ласка, – підхопився Сергійко.

– Велике тобі спасибі, – сказала тітонька й сіла на звільнене місце.

На сусідній вулиці автобус знову зупинився. Зайшла старенька бабуса. В одній руці – білий вузлик, у другій – палиця.

– Сідайте, бабуню, – підвелася тітонька.

– Дякую, – сказала бабуса й, полегшено зітхнувши, сіла.

А Сергійкові стало так приємно, ніби це він поступився бабусі місцем. Тим часом автобус поїхав далі. Сергійко мав уже виходити, як до салону, міцно тримаючись за мамину руку, увійшла зовсім маленька дівчинка.

– Ходи сюди та сідай, моє ластів'ятко, – сказала бабуса.

А дівчинка ще й говорити не вміє. Блимає оченятами та мовчки усміхається.

– Спасибі вам, бабусю! – сказала за дівчинку її мама.

Сергійкові здалося, що це і йому подякували. Вийшов він з автобуса. Помахав усім пасажирам рукою. А автобус: «Гур-гур-гур! На все добре тобі, Сергійку!» (За *Валентином Струтинським*).

Чому слід поступатися місцем стареньким і малим у транспорті? Що відчував Сергійко щоразу, коли люди дякували? Що відчуваєш ти, коли робиш іншим добро?

Зміни слова в дужках так, щоб вийшов вірш.

НЕВДЯЧНИЙ КІТ

Дали котові якомсь рибку.
Він смачно губи облизав.
(З'їсти) на обід ту рибку швидко
І навіть слова не (сказати).
А був би ввічливим котом,
То (помахати) би хоч хвостом.

За Ігорем Січовиком

Як можна віддячити за добро? Доведи, що ти можеш назвати себе ввічливою людиною.

Добрий день чи вечір – золоті слова. Знають їх всі люди, мовлять їх щодня.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
воспитанный человек	шляхетна людина
слова вежливости	слова ввічливості
вкусно	смачно
спасибо	дякую
пожалуйста	будь ласка
всего хорошего	на все добре
благодарность	вдячність

Урок 28. Гості. Гостинці. Дзвінкі приголосні та чітка вимова їх в кінці та середині слова

Вимовляй правильно. Ріжемо яблука,
луцим горіх –
мама печуть нам
святковий пиріг.

Лідія Компанієць

Бабуся в хустинці принесла гостинців.
Що Петрику – бублик, цукерку – Оксані,
А різьблену, мальовану сопілочку – Вані.
Підстрибував Петрик, сміялась Оксанка,
На сопілці соловейком вигравав Іванко.

Петро Зуб

Що називають гостинцями? Що подарувала бабуся дітям? Пригадай, як діти раділи гостинцям. Як треба приймати гостинці?

ГОСТИННІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Український народ славиться своєю гостинністю. У будь-якому домі завжди раділи гостю, приймали щиро, готували смачний обід, обов'яз-

ково пекли свіжий хліб або пиріг. Господарі намагалися пригощати гостей найкращим, вітали словами «ласкаво просимо». Та й у гості прийнято було йти не з порожніми руками, а нести гостинець. Так називали і подарунок, і велику дорогу, по якій могли проїхати добрі люди, тобто гості. Стаючи на поріг, гості промовляли до господарів: «Доброго здоров'я вам у вашій хаті!».

Чи люблять гостей у твоїй родині? Чи любиш ти гостювати?

Хто на поріг, тому пиріг, а хто від порога, тому щаслива дорога.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
добро пожаловать	ласкаво просимо
приглашаем	запрошуємо
праздничный	святковий
гостеприимство	гостинність

Урок 29. Культура поведінки за столом. **Вимова м'яких подовжених звуків** **у кінці слів перед -я, -ю**

Вимовляй правильно.

На узліссі дуб розрісся.
Як він високо піднісся!
А під дубом коник пасся,
Од вітрів холодних трясся.

Лариса Лужецька

ПЕЧИВО

Матуся висипала на тарілку печиво. Бабуся весело задзвеніла чашками, запрошуючи на чаювання. Вова й Мишко сіли за стіл.

– Діли по одному, – суворо сказав Мишко.

Хлопчики вигребли все печиво на стіл і розклали його на дві купки.

– Рівно? – запитав Вова. Мишко зміряв очима купки.

– Рівно. Бабусю, налий нам чаю!

Бабуся подала чай. За столом було тихо. Купки з печивом швидко зменшувалися.

– Розсипчасті! Солодкі! – говорив Мишко.

– Угу! – обізвався з набитим ротом Вова.

Мама і бабуся мовчали. Мишко доїв останній шматочок і подивився на маму – вона розмішувала ложечкою непочатий чай. Він подивився на сумне бабусине обличчя. Невеселе вийшло частвування (За *Валентиною Осєєвою*).

Як ти оцінюєш поведінку хлопчиків за столом? Кого з них ти запросиш до себе в гості? Як треба чинити навіть тоді, коли тобі дуже хочеться з'їсти смачненького?

Коріння, насіння, життя, гілля. У класі ми влаштовуємо привітання іменинників з чаюванням.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
угощение	частування
поздравление	вітання
кучка	купка
рассыпчатый	розсипчастий

Урок 30. Мої улюблені казки

Відгадай загадку. Довгі ноги, довгий ніс, по болоту ходить скрізь.

Додай склад. Кали..., каз..., чап..., вер..., ха..., тан..., ма... .

Ма...на, ко...ва, ка...та, ві...чок, чо...ки, руш...ки.

КАЗКА

Ішов голодний вовк. Він, бідний, так їсти хотів, що аж в очах йому темнішало. Ішов він, ішов, аж гульк – чапля стоїть.

Підкрався вовк тихенько – та хап її!

Бачить чапля, що непереливки їй, та й каже:

– Дозволь мені, вовче, хоч перед смертю потанцювати.

«Від цього мені шкоди не буде», – подумав вовк і дозволив.

– Танцюй, коли хочеш, тільки швидше, а то я їсти хочу.

Чапля перед ним з ноги на ногу перескакує – танцює наче. Скаче, а сама потроху вбік відходить. А коли відійшла вже далеченько, знялась та й полетіла.

Вовк подивився їй услід, та й каже:

– І на що мені ті танці здалися, коли я їсти хочу!..

Добери до казки заголовок. Назви головних героїв. Розіграй з друзями казку за ролями.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
понемногу	потроху
разрешил	дозволив
вред	шко́да
побыстрее	швидше

Урок 31. Жартівлива казка

Зимовляй правильно. Пам'ять, пам'ятний, пам'ятати, пам'ятка. Хитрість – хитрістю, радість – радістю, молодість – молодістю.

СЛОНЕНЯТКО, ЯКЕ МАЛО ДОВГИЙ НІС І КОРОТКУ ПАМ'ЯТЬ

Це Слоненятко мало довгий ніс і коротку пам'ять. Довгий ніс називався хоботом, а коротка пам'ять – хитрістю. Носа Слоненяткові вистачало, щоб діставати безліч смачних листочків з дерев. Пам'яті йому не вистачало, щоб принести додому зі школи одну-єдину новину.

І, незважаючи на те, що новина ця повторювалася щодня, Слоненятко забувало її щойно виходило з класу.

– Сподіваюся, цього разу ти не забудеш сказати татові, що знову маєш двійку, – сердито клацав дзьобом учитель Марабу.

– Не забуду, – зітхало Слоненятко.

Найсвіжішу двійку Слоненятко отримало з арифметики. А було це так.

Учитель Марабу перевернув класну дошку, і учні побачили написані на ній приклади:

« $10 \text{ бананів} + 10 \text{ бананів} = 20 \text{ бананів} + 20 \text{ бананів} = 30 \text{ бананів} + 30 \text{ бананів} = \dots$ ».

Учитель Марабу, прискіпливо оглядаючи клас, повільно вимовив початок фрази:

– До дошки піде...

Тут він побачив, що Слоненятко навіть не думає про арифметику, воно простягло під партами хобот і намагається поцупити в когось сніданок:

– ...піде Слоненятко!

Кінець фрази вчитель вигукнув так швидко, неначе вистрілив цими словами з рушниці.

– Га? Що? – розгублено закліпало очима Слоненятко.

– До дошки! Склади й напиши відповідь!

Слоненятко взяло хоботом крейду і стало біля дошки. Звичайно, воно затулило собою не тільки її, але мало не всю стіну. Кілька хвилин щось писало, тоді відійшло вбік.

І клас вибухнув од реготу. Та й як було не сміятися, коли Слоненятко так несподівано розв'язало приклади:

«10 бананів + 10 бананів = сніданок

20 бананів + 20 бананів = обід

30 бананів + 30 бананів = вечеря»

Ось за це Слоненятко й мало найсвіжішу двійку (За Григорієм Усачем).

На якому уроці Слоненятко отримало найсвіжішу двійку? Про що думало Слоненятко на уроці? Перекажи казку.

Знайди спільну частину в словах. Слон, слоненя, слоненятко, слониха.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
завтрак	сніданок
ужин	вечеря
стащить	поцупити

Урок 32. Складаю казку сам

Зимовляй скоромовку. Хитру сороку спіймати морока, а на сорок сорок – сорок морок.

Пригадай казки. Обери правильну відповідь.

1. Героїв казки «Колосок» звали:

1) Нуф і Наф; 2) Круть і Верть; 3) Чіп і Дейл.

2. Брати-місяці в казці «12 місяців» допомогли дівчинці назбирати пролісків, бо вона була:

- 1) безстрашною;
- 2) красивою;
- 3) працелюбною.

3. Журавель з казки «Лисиця і Журавель» після гостювання в Лисиці вирішив:

- 1) не розмовляти з Лисицею;
- 2) провчити Лисицю;
- 3) подякувати Лисиці.

ЧИМ БАВЛЯТЬСЯ ГОРОБЧИКИ?

Чим бавляться горобчики,
Коли сидять без мами?
Один знайшов листочок
У себе під ногами,
Спіймав дощинку з неба –
Блакитну крапельку.
А другий взяв у дзьобик
Тоненьку соломинку.
Пускають мильні бульбашки
Горобчики щасливі.
Ось так з'явилась райдуга
По теплій літній зливі.

Леся Мовчун

Про яку погоду йдеться у вірші? Скільки горобчиків у гнізді? Як горобчики придумали бавитися миль-

ними бульбашками? Що робив кожен горобчик? Склади казку про сімейку горобчиків і намалюй до неї ілюстрацію.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
голубой	блакитний
капелька	крапелька
пузыри	бульбашки

Урок 33. Часові відношення: минуле, теперішнє, майбутнє

Продовж речення. Зранку я... Удень я...
Увечері я буду...

ВІД ЧОГО ШУМ УЧИНИВСЯ

Бігла кішка через сіни,
Зачепилася за віник,
Віник бахнув об корито,
Полетіли глек і сито,
Загриміло, загуло, –
Ох і галасу було!
В сіни вибігла родина:
Батько, мати і хлопчина,
Дід і баба на порозі
Теж завмерли у тривозі:
– Хто тут бився? Хто тут був?! –
Дім від галасу загув!

Василь Марсюк

Як можна сказати про описану історію: було чи буде? Хто найстарший у родині? Хто наймолодший?

Відповідай. Спочатку кішка зачепилася чи віник бахнув об корито? Спочатку полетіли глек і сито чи впав віник? Спочатку перечепилася кішка чи загуло?

Промайнуло літечко. Минає золота осінь.
Скоро настане зима.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
прошедшее время	минулий час
настоящее время	теперішній час
будущее время	майбутній час
сначала	спочатку
потом	потім
время идёт	час минає
минута	хвилина

Урок 34. Часові відношення: швидко–повільно

Відгадай загадку.

На доріжці розігнався,
В небо, наче птах, піднявся.
Через море швидко лине
В інші землі та країни.

Устав слова «швидко», «повільно». Поїзд рухається... Річка тече... Черепаха повзе... Сніг кружляє... Автомобіль їде... Я читаю... Я навчуся читати...

ВЕЛОСИПЕД

Розігнався Петя на велосипеді,
Дзінь-дзінь-дзінь, дзінь-дзінь-дзінь,
Справа – ямка, зліва – тин,
Спереду качата,
Мов кульбабки волохаті, –
Треба рятувати!
...Всі залишились живі,
Тільки Петя в кропиві.

Петро Зуб

На годину спізнився – за рік не доженеш.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
со всего духу	чимдуж, щодуху
быстро	швидко
медленно	повільно

Урок 35. Часові відношення: рік, доба, година

ЯК ХОДИТЬ ГОДИННИК?

Дід прохає онука:

- Іди подивися: чи годинник ходить?
- Годинник стоїть, де й стояв,
тільки хвостом помахує!

ЯК ОЛЕНКА ХОТІЛА ВЕСНУ НАБЛИЗИТИ

На стіні висить відривний календар.

Оленка маленька, їй усього три роки, але вона знає: щодня з календаря відривають один листочок. Вона просить бабусю: «Покажіть, де буде весна».

Бабуся їй показує. Оленка сумує: як багато ще листочків треба відірвати.

Уночі Оленка тихенько встала та їй ну відірвати один за одним листочки. Аж до весни відірвала. Зібрала листочки, поклала під подушку їй заснула. І сниться їй весна.

Прокинулась на світанку. Підійшла до бабусинового ліжка.

– Бабусю, вставайте, весна прийшла!
(*Василь Сухомлинський*).

Це оповідання чи казка? Чи може людина пришвидшити час, змінити пору року за власним бажанням? Знайди слова, які вказують на час.

Що нині втече, те завтра не зловиш.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
приблизить	наблизити
грустит	сумує
на рассвете	на світанку
ежедневно	щодня
весной	навесні

Урок 36. Ми такі різні: великі і малі

Назвіть тварин від найменшої до найбільшої.

Лев, кіт, мураха, ведмідь, слон, бабка, лисиця, жирафа.

Вимовляй скоромовку.

Лиска лащить лисеня,
 А лосиха – лосеня.
 Лев ласкаво лапкою
 Левенятко ляпає.

Юрій Кругляк

МАЛЕНЬКА МУРАХА

Якось Петрусь із Мишком гуляли в садку й натрапили на мурашник. Височенький такий, аж не віриться, що його збудували дрібненькі комахки.

– Ого, який великий, – сказав Петрусь.

– Та де там великий, – заперечив Мишко. Він завжди заперечував щось Петрусеві, аби показати, що більше знає.

– А дужі які, подивись. Травинку тягне в п'ять разів більшу за себе.

– Скільки там тої травинки, – не здавався Мишко. – Сама за вітром летить.

– А ця! Подивися, білу подушечку тягне, – дивувався Петрусь.

– Теж мені подушечка, завбільшки з пшеничну зернину. Та менших комах, ніж оці, й не буває.

– І бачить, куди треба тягти.

– Та в них і очей немає! – не вгавав Мишко.

Саме тут якась із мурах залізла Мишкові під холошу і так куснула, що він аж підскочив.

– Ого, як гризнула! – скрикнув Мишко.

– Та де там, – усміхнувся Петрусь. – Мурахи такі маленькі, що в них і зубів немає (Василь Шкляр).

Чим здивували Петрика мурахи? У чому помилявся Мишко стосовно цих комах? Що нового ти дізнався про мурашок? Знайди цікаве про мурах в інших книжках і розкажи друзям. Прочитай оповідання за ролями.

ХТО ПРАВИЙ?

В'ється до ставка

Річка синьоока.

Тато каже, що мілка,

Я кажу – глибока!

Хто правий з нас – я чи він, –

Сам не розумію:

Татку в річці по коліна,

А мені – по шию!

Петро Ребро

Яка ж річка – глибока чи мілка? Назви, кому ще річка буде глибокою, а кому – мілкою.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
понимаю	розумію
пруд	ставок
удивляться	дивуватися
труженица	трудівниця

Урок 37. Ми такі різні: знайомі й незнайомі

Опиши. Кіт який? Що він любить? Що вміє робити? Для кого кіт – страшний звір? Кого кіт боїться?

КИТ

Кит – найбільша тварина у світі. Він має довжину тіла до 25 метрів. Великий кит важить шістнадцять тонн. У його пащу може увійти човен, але глотка в нього вузька. Кит ковтає тільки дрібну рибчинку.

Кити живуть в океані. Вони плавають невеличкими табунами – по три або чотири кити разом. Малята мають довжину близько восьми

метрів. Ростуть кити повільно. Дорослими вони стають у двадцять років. У медицині для лікування різних хвороб використовують китовий жир.

Що ти знаєш про китів? Що нового дізнався з тексту? Якого розміру кит?

Порівняй kota і кита

Кіт мешкає..., а кит...
Кіт за розміром..., а кит...
У kota є..., а в кита...
І кіт, і кит люблять...
І кіт, і кит – це...

Мурлика муркоче – морозива хоче. Мурлико руденький, замерзнеш, маленький.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
пасть	паща
стая	згряя
весит	важить
лечение	лікування
мороженое	морозиво

Раз – ялинка, два – дубок,
три – березовий гайок,
а чотири – це травиця,
п'ять – мураха-трудівниця,
шість – колючий їжачок,

сім – грибок-боровичок,
вісім – білка,
дев'ять пташка,
десять – квіточка-ромашка.

Назви рослини, які згадуються в лічилці. Пригадай, яких тварин названо в тексті. Більше тварин чи рослин? Запиши назви згаданих тварин.

Урок 38. Дивне в природі

Назви від найбільшої до найменшої рослини.

Сосна, троянда, агрус, мальва, ромашка, береза, полуниця, яблуня.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
роща	гай
появляются	з'являються
напоминать	нагадувати
душистые	пахучі

Урок 39. Подорожуємо. Транспорт

Літак, пароплав, човен, таксі, автобус, трамвай, гондола, скейт, велосипед, віз, корабель, яхта, тролейбус, самоскид, трактор.

Продовж речення. До бабусі я можу доїхати...
Тролейбус, на відміну від трамвая, рухається...

ЯШКА І МАШКА

Наш пароплав ішов теплими південними морями. Якось ми зупинилися біля берегів Африки. До нас на човні підплив темношкірий чоловік. Він продав морякам двох мавпочок.

Руденькі мавпочки були завбільшки як кішки. Їх узяли на мотузочки й потягли на пароплав. Звірята впиралися, вищали, мотали головами, дригали лапками, махали хвостами – не хотіли залишати хазяїна. Тоді сивий боцман узяв їх на руки й поніс на палубу.

Пароплав рушив у далеку путь.

Мавпочки швидко звикли до нового місця. Незабаром вони стали улюбленцями команди. Моряки назвали їх Яшкою і Машкою.

Яшка любив чіплятися хвостом за перекладини і, звисаючи головою вниз, розгойдуватися, ніби вправний фізкультурник.

Машка раз у раз під час сніданку плигала на стіл, хапала грудку цукру й миттю зникала. Але моряки любили мавпочок і прощали їм усілякі пустощі (За Миколою Трублаїні).

Якими були Яшка і Машка? Що вони полюбляли робити на пароплаві? Запитай у батьків, де можна мандрувати пароплавом в Україні.

Трамвай, тролейбус, таксі, велосипед.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
баловство	пустощі
обезьянки	мавпочки
раскачатся	розгойдатися
ловкий	вправний
отправиться	вирушити

Урок 40. Мандрівники

МУРАВЛЕВИЙ СОН

У мандри муравель ходив –
 Ген аж за ту травинку.
 Побачив там багацько див:
 Як півень пір'я розгубив,
 Як джміль рудий нектари пив
 На квіточках барвінку.
 Муравлик підстрибцем, бігом,
 Втомився, що й казати!
 Під велетенським лопухом
 Він сів відпочивати.
 Заснув міцненько. І вві сні
 Уздрів цукрові гори:
 На них – сунічки запашні
 Завбільшки з помідори!

Грицько Чубай

Запроси друга в туристичний похід. Розкажи, що ви плануєте побачити. Порадь, як треба одягнутися. Чи далеко мандрував муравель? Які дива трапилися йому в дорозі?

Подорожувати цікаво. Природа красива.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
тень	затінок
лёгкие	легені
перевод	переклад
размером с	завбільшки з

Урок 41. Дорога – доріжка – стежка

Склади нові слова зі слова. Автомагістраль.

ЧОМУ СТЕЖИНКИ КРИВІ

Стежинки ніколи не бувають прямими. Особливо в лісі – завжди вихиляються, роблять петлі. Там пеньок обігнула, тут – ялинку. А іноді зовсім незрозуміло навіщо! Постоїш, постоїш –

і пригадаєш: на цьому місці два-три роки тому була величезна калюжа із жабенятами. Виходить, що в кожній стежинці є своя особлива пам'ять. І можливо, у кожного незрозумілого повороту – своя історія (За *Сергієм Івановим*).

Вивчи напам'ять.

МАНДРІВНА ЛІЧИЛКА

Ми лісочком мандрували,
все довкола рахували.
Раз – суничка, два – малинка,
три – край стежечки ожинка,
а чотири – то чорнички,
що засмаглі мають щічки.
П'ять – грибок-боровичок,
ось минувся вже лісок.

Леся Вознюк

Всі дороги мають ноги.
Як це можна знать?
Дуже просто, бо дороги
Всі кудись біжать.

Петро Король

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
дорожка	стежинка
всегда	завжди
лужа	калюжа
огромная	величезна
непонятная	незрозуміла

Урок 42. Жарти і гумор

СКЛАДНЕ ЗАВДАННЯ

Оля виправити двійку
Намагалася давно.
Дав учитель їй лінійку,
Каже: «Виміряй вікно».
Спалахнули в Олі щоки,
Оля руки розвела:
«Це вікно таке широке,
А лінієчка – мала...».

Ігор Січовик

Що насмішило тебе в цій історії? Що ти порадиш
Олі? Які смішні історії траплялися з тобою?

Понад лісом черепаха пролетіла швидкокрила,
А малесенька комаха проковтнула

крокодила.

І гірська бурхлива річка потекла із моря

вгору,

І синичка-невеличка підняла на крилах гору.

Леонід Талалай

КАЗКА

- Мамуню, ви любите слухати казки?
- Авжеж, моя дитино.
- Хочете, щоб я розказала?
- Розкажи, серце.
- А чи сподобається вона вам?
- Певно.

- Але вона зовсім коротка.
- Та розкажуй уже.
- Була собі... пляшка на олію, і я її... розбила.

Чи можна вважати дівчинку кмітливою?

Гумор, сміх, жарт, сміятися.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
изо всех сил	щодо духу
кричав	горлав
неудачник	невдаха
юмор	гумор
шутка	жарт
улыбка	усмішка

Урок 43. Веселі історії

- Петрику, як називається людина, яка пасе гусей?
- Гусар.
- Навіщо ти дражниш мавпу? – запитує в Петрика працівниця зоопарку.
- Так вона перша почала!
- Що б ти сказав, Васильку, якби зустрів чудовисько з двома головами?
- Я б сказав: «Здрастуйте! Здрастуйте!»

Якось надвечір упіймав кіт мишку.

— Що тепер зі мною буде? — забідкалася мишка.

— З'їм тебе! — сказав кіт.

— А що ти сьогодні їв на сніданок?

— Мишу.

— А на обід?

— Теж мишу, — муркнув кіт і примружив очі. — А на вечерю будеш мені ти.

— Ой, як нерозважливо! — похитала головою мишка. — Ти безперервно їси однакову їжу. От і заподієш своєму здоров'ю шкоду. Тобі треба покуштувати чогось іншого. Ну, хоч би й гарбуза.

Кіт злякався, але сказав:

— Гарбуз великий та несмачний. Ну як його їсти?

— Віднеси мене до гарбуза, — мовила мишка. — І я охоче покажу тобі.

Кіт погодився. Вхопив мишку за шкірку й поніс до гарбуза.

— Ти тільки не думай, що я відпущу тебе, — мовив він суворо. — Після гарбуза все одно візьмуся за тебе.

— Будь ласка, будь ласка, — усміхнулася мишка. — Головне, щоб ти покуштував чогось іншого.

І вона почала показувати котові, як їдять гарбуз. Її гостренькі зуби запрацювали швидко-швидко, і кіт незчувся, як мишка прогризла дірку й шаснула в гарбуз, де їй не загрожувала уже ніяка біда.

– Овва! – здивувався кіт. – Гарбуз проковтнув мишку! Добре, що я не став його їсти. А то він ковтнув би й мене.

І кіт боязко відійшов геть (*Народна казка*).

Розкажи, як мишка перехитрила kota. Прочитайте казку за ролями.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
проглотить	проковтнути
тыква	гарбуз
прищурил	примружив
жаль	шкóда

Урок 44. Пори року. Зимонька-зима

Вимовляй правильно. Заметіль, хуртовина, віхола, завія, хурделиця, хуга.

Вивчи прислів'я. Синиця пищить – зиму віщить.

Усю ніч крутила заметіль. Вікові сосни й могутні дуби одяглися в пишні шуби, що відливали сріблом. А кучеряві ялинки стали схожі на якісь чудернацькі скульптури. Усюди, куди глянеш, синьо-іскристо блищить свіжий сніг. На гнучких вітах горобини, ніби закутані в білу вату, висять важкі кетяги вогняних ягід. Буде чим ласувати цілу зиму сойкам, рябчикам, снігурам і синицям (*За Павлом Стефоровим*).

Прочитай, як заметіль змінила дерева в лісі. Який зимовий день описує автор – сонячний чи похмурий? Як це можна зрозуміти? На що схожі кетяги горобини? Хто з птахів буде ласувати ягодами? Дай назву опису зимової природи.

Склади свою розповідь про зиму за картиною.

А. Васнецов. Зимовий сон

Спиши друге і третє речення оповідання.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
рябина	горобина
гибкие	гнучкі
зимой	взимку
метель	заметіль
огненные	вогняні

Урок 45. Краса зимової природи

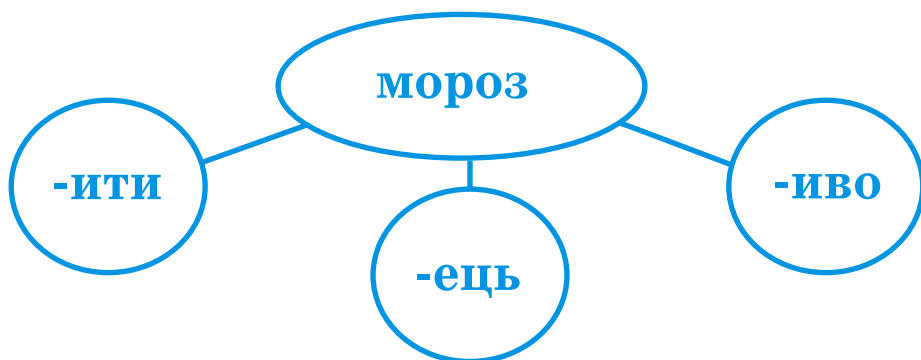
СНІГОВІ МЕТЕЛИКИ

Неспокійні, метушливі
Пустуни-веселики,
Закружляли наді мною
Снігові метелики.
Я їм руку простягаю –
Хай сідають, хай сідають.
Та чекав я їх дарма:
Подивився на долоню,
А там жодного нема.

Дмитро Онкович

Що автор назвав сніговими метеликами? Прочитай, як він пише про сніжинки. Чому хлопчик не побачив сніжинок на долоні?

Вивчи напам'ять.

ПЕРШИЙ СНІГ

Випав сніг лапатий,
Вибіг зайчик з хати:
– Це ж бо диво з див!

Мамо, глянь навколо:
Хтось по всьому полю
Молоко розлив!

Ігор Січовик

Про що подумав зайчик, коли побачив перший сніг?
Із чим ще можна порівняти перший сніг? Що ще
таке біле, як сніг?

Зима без снігу – літо без хліба.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
напрасно	дарма
ни одного	жодного
суетливые	метушливі
вокруг	навколо

Урок 46. Хто як зимує

Відгадай загадку. Груді в нього, мов калина,
Любить їсти горобину.

Яке слово «зайве»? Заєць, лисиця, верблюд,
ведмідь, вовк.

Прочитай за ролями.

- Горобчику, горобчику, чому ти сумний?
- Бо лютує лютий.
- Горобчику, горобчику, чом так дрібно ска-
чеш?
- Щоб лапки зігріти.

– Горобчику, горобчику, чом ти розцвірінь-кався?

– Чекаю весни.

Марія Людкевич

Ніжна зірка, сніжно-біла,
на рукав згори злетіла.
Поки ніс її сюди,
стала краплею води.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
кормушка	годівниця
опечалиться	засмутитися
злая	люта
трудно	скрутно

Урок 47. Зимові розваги

Зимовляй правильно. Ковзани, лижі, санчата, гірка, снігова баба, сніжки, фігуристка, хокеїсти, ковзаняр.

Розкажи, як діти можуть відпочивати взимку.
Запроси друга у вихідний день разом погратися,
розкажи, як ви будете розважатися.

ЩЕДРА ЗИМА

Зима насипала снігів
І побілила нашу хату.
Для лиж, санчат і ковзанів
Настало довгождане свято.

Святково в лісі, на лугу,
А сніг – немов рипучі двері,
А зграя галок на снігу –
Як чорні букви на папері.

Анатолій Качан

Знайди в тексті і прочитай, як сказати по-іншому:
засипала снігом хату – це означає...; прийшла весела
пора – це означає... . Добери слова: сніг, немов
рипучі двері, – що робить? Галки на снігу – що
роблять? Поясни, як ти розумієш виділене речення.

Зимно. Морозець потріскує. Сніг блищить.
Холодний вітрець повіває.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
развлечения	розваги
конькобежец	ковзаняр
каток	ковзанка
празднично	святково

Урок 48. Зимові свята. Святий Миколай

Нарікає бідний зайчик:
– Під кущем я змок.
І коли то землю вкриє
Сніжний килимок?
Вітриган свистун-шумило
Вже нехай би змовк:
Я за шумом не почую,
Як підійде вовк.
Слава Богу! Два дні падав
Білий пух-сніжок.
Буде йти святий Микола
В місто до діток.
Він побачить попід лісом
Мій малий слідок,
То й мені морквинку кине
І смачний листок.

Галина Чорнобицька

На що сподівається зайчєня? Що ти знаєш про святого Миколая? Чому і діти, і звірята чекають на святого Миколая?

Напиши листа святому Миколаю. Який подарунок ти хочеш отримати на свято? Як ти думаєш, чи заслуговуєш ти на подарунок?

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
плачется	нарікає
ветрище	вітриган
пусть	нехай

Урок 49. Свято новорічної ялинки

Новорічне свято, ліхтарики, ялинкові прикраси, кульки, зірочки, шишки, сріблястий дощик, сніжинки, хоровод, гірлянди, Дід Мороз, Снігурка.

Розкажи, як школярі святкують Новий рік. Як прикрашено новорічну ялинку?

Вимовляй скоромовку. Яринка і Яків ялинку намалювали.

Вивчи напам'ять.

ДОБРИЙ ДІД МОРОЗ

Добрий дід, Дід Мороз, –
Гтість у нашім домі.

Дуже раді всі ми
Гостю дорогому.

Ах, спасибі, добрий дід,
За північний твій привіт,
За ялиночку та сніг
І за наш веселий сміх!

Сяє зірка вгорі,
Іграшок багато.
Нам приніс Дід Мороз
Це веселе свято.

Юрій Михайленко

Підпиши новорічну листівку бабусі та дідусю.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
фонарики	ліхтарики
украшення	прикраси
северный	північний

Урок 50. Різдво

Зимовляй скоромовку.

На Різдво рідня раділа –
Першу зірку радо стріла.

Сніжинки	→ в'ються
	→ сипляться
	→ кружляють
	→ мерехтять
Сніжинка	→ пухнаста
	→ легенька
	→ срібляста
	→ білосніжна

Добрий вечір вам у дім,
Добрий вечір вам усім!
Всіх вітаєм, прославляєм

З нашим святом золотим.
 Срібна зірка промениста
 Сяє кожному із нас –
 Хай же серце буде чисте
 В цей святий різдвяний час.
 Це до нас упала з неба
 Срібна зірка різдвяна,
 Щоб у нас засяла в серці
 Радість тиха і ясна.
 І кого вона торкнеться,
 Той весь серцем розцвіте,
 І для того усміхнеться
 З неба сонце золоте.

Ніна Калюжна

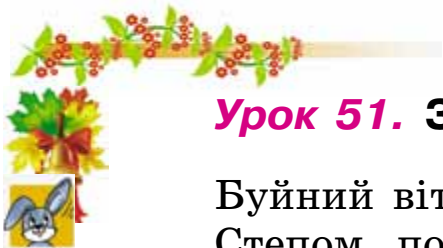
Які побажання висловлює автор? Що ти побажав би своїм рідним і друзям на Різдво?

Сійся, родися,
 Жито, пшениця,
 Всяка пашниця,
 На столі хлібами,
 В печі пирогами.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
лучистая	промениста
зажигала	запалювала
Рождество	Різдво
хозяйка	господиня
рожь	жито
поздравление	віншування

Урок 51. Зима навчає доброти

Буйний вітер розходився,
Степом, полем закрутився.
Трощить сосни, сніг мете,
Свище, стогне в стисках лісу,
Ніби з ночі рве завісу,
І лютує, і гуде.

Грицько Чупринка

Назвіть слова, які розповідають, що робить вітер.

ВЗИМКУ

Ой мороз, який мороз!
Всіх пташок проймає дрож.
Скачуть-плачуть горобці:
– Дайте нам зерна, ців-ців!
А синички невеличкі
Просять:
– Дайте рукавички!
Снігурі сидять вгорі,
Заздрять дуже дітворі:
– Вам, дівчатка і хлоп'ятка,
Тепло, бо у вас є хатка.
А у нас нема хатинки,
Й на обід ані зернинки.
Як почув Василь пташок,
Одягнувся в кожушок,
Взяв пшона і хліба скибку,
На подвір'я вибіг швидко,
Всіх пташок нагодував,
І здалось – мороз пропав:

Горобці защебетали,
І синичкам тепло стало.

Іванна Блажкевич

Про що просили дітей горобчики та синички? Як хлопчик допоміг пташкам? Як ти допомагаєш пташкам узимку?

Зима навчає бути уважним до братів наших менших.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
кусок	скибка
ломать	трощити
показалось	здалося
свистит	свище

Урок 52. Мова українська – мова солов'їна

РІДНА МОВА

Сію дитині в серденько ласку.
Сійся, родися, ніжне «Будь ласка»,
Вдячне «Спасибі», «Вибач» тремтливе –
Слово у серці, як зернятко в ниві.
«Доброго ранку», «Світлої днини!» –
Щедро даруй ти людям, дитино.
Мова барвиста, мова багата,
Рідна і тепла, як батьківська хата.

Варвара Гринько

Назві слова ввічливості, які є у вірші.

Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, його багата скарбниця, у яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування.

Навчаючись з малих літ розмовляти, ми разом з тими словами, що доводиться запам'ятовувати, набуваємо розуміння, що ті слова означають, – чи назву якоїсь речі, чи думку про що-небудь. Тобто разом зі словами ми набираємося розуму, набуваємо чужих думок, навчаємося самі думати і думки викладати словами (За Панасом Мирним).

Поміркуй! Чому автор називає мову найбільшим добром народу? Як мова допомагає ставати розумним? Як називаються митці, які складають вірші, оповідання, відкривають нове знання?

Мова – душа народу. Бережімо мову нашого народу!

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
береги	бережи
посвятить	присвятити
обогащать	збагачувати
ступенька	сходинка
сокровищница	скарбниця
тайна	таємниця
мастер	митець

Урок 53. Вірні друзі

Вивчи прислів'я. Не той друг,
хто медом маже,
а той, хто правду каже.

ПРО ДРУГА

Твій друг тобі віддасть усе:
І свій квиток на карусель,
І цвях, і гудзик, і літак,
Та не за щось, а просто так.
І збільшувальне скельце,
Найкраще у дворі,
Твій друг зі щирим серцем
Тобі віддасть – бери!

Анатолій Костецький

Кого можна назвати другом? Про яке правило дружби йдеться у вірші? Подумай, чи вмієш ти бути вірним другом?

Поміркуй, як ти відповіси на запитання вірша.

ДРУЗЯКИ

Кіт з Рябком були друзяки.
Котик нишком у собаки
Брав щоразу м'ясо, сало,
Бо котові завжди мало.
А Рябко зітхав у тузі:
«Хай бере, на те ми друзі».
Діти, ви скажіть мені:
Кіт був друг Рябкові?..

Платон Воронько

Запам'ятай!

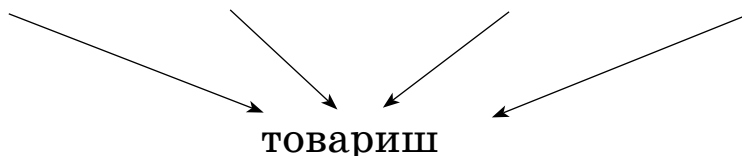
<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
верный	вірний
увеличительное стекло	збільшувальне скельце
искренний	щирий
каждый раз	щоразу
опасность	небезпека

Урок 54. Правила товаришування

Зимовляй правильно. Товариш, друг, приятель, товаришувати, дружити, приятелювати.

Вірний, надійний, близький, шкільний

ПО ЩИРОСТІ

Повернувся батько додому, пригощає сина медовим пряником і каже:

– Тримай, Васильку! Та поділися з Петриком по щирості.

– А як діляться «по щирості»? – питає Василько.

– Отак, сину, – каже батько, – як переломиш медівник, то більшу частину даси Петрикові, а меншу собі лишиш. Це називається по щирості.

– То дайте Петрикові пряника, нехай він ділить по щирості! – каже мудрий Василько.

Чи справді Василько мудрий? Як його можна назвати? Чому не можна чинити не по щирості зі своїм другом?

Дружба та братство дорожчі за багатство. Друзів пізнають у біді.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
держи	тримай
по совести	по щирості
медовик	медівник

Урок 55. Як стати справжнім другом

Зимовляй скоромовку.

Журиться журавлик дуже –
Жодна жабка з ним не дружить.

МРІЙНИК

Юрко і Толя йшли понад берегом річки і розмовляли.

– Цікаво, – сказав Толя, – як люди здійснюють подвиги? Я весь час мрію про подвиг!

– А я про це навіть не думаю, – відповів Юрко і раптом зупинився.

З річки лунали відчайдушні крики про допомогу. Обидва хлопчики побігли на голос... Юрко на ходу скинув черевики, відкинув у бік книжки і прямо з берега кинувся в річку.

А Толя бігав понад берегом і голосив:

– Хто звав? Хто кричав? Хто тоне?

А Юрко витяг на берег хлопчика, який перелякано плакав.

– А-а, ось він! От хто кричав! – зрадів Толя. – Живий? От і добре! Адже, якби ми не встигли, хтозна, що було б! (*Валентина Осєєва*).

Кого в тексті можна назвати мрійником? Як можна назвати вчинок Юрка?

Друг, товариш, справжній, надійний. Друг не залишить у біді. З другом можна подолати будь-які труднощі.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
совершают	здійснювати
остановиться	зупинитися
отчаянные	відчайдушні
испуганно	перелякано

Урок 56. Друзі наші менші

дружитьь

з Марією

з Олею

із Софією

дружитьь

з Микитою

із Сашком

з Олегом

Прочитай і перекажи текст.

МУРАШ

Вийшов малий Сергійко на прогулянку і побачив кота. Кіт сидів на лавочці й мружився на сонечко. Гарний, пухнастий, з довгими білими вусами й зеленими очима.

— Як тебе звуть? — спитав Сергійко і погладив кота-пухнастика.

— Мур-мур, — муркнув кіт. — Мене звуть просто кіт. У мене немає імені.

— Як це — немає? — здивувався Сергійко. — Негарно, коли в кота немає імені. Хочеш, я тобі подарую ім'я Мураш? Візьми його собі, я щойно його вигадав, коли ти так гарно муркотів.

— Мур-мур! Гарне ім'я Мураш, — заспівав кіт, — тільки без хазяїна воно загубиться.

Обов'язково потрібно, щоб хтось кожен день кликав мене: «Мураш!». Тоді всі будуть знати, що Мураш – це моє ім'я, і я прибігатиму щоразу, коли покличуть. А в мене немає хазяїна. – І кіт сумно подивився на хлопчика.

– Сергійку, Сергійку! Ходи-но обідати, – поклікала мама. Хлопчик вагався, жаль було розлучатися з новим знайомим.

– Ходімо разом, Мураше, – запросив кота Сергійко, – у мене дуже добра мама.

Мама налила котові молока і погладила. Сподобалось йому в Сергійка, і він лишився у них жити. От якого друга знайшов хлопчик.

Що незвичайного в історії про хлопчика і кота? Розкажи, як познайомився хлопчик з котом. Яке ім'я придумав Сергійко для кота? Чим сподобався кіт Сергійкові? Що запропонував хлопчик Мурашеві? Перекажи історію за планом.

1. Зустріч.
2. Розмова між хлопчиком і котом.
3. Пропозиція Сергійка.

Кіт, пес, вірний, пухнастий. З добрим дружись, а лихих стережись.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
только что	щойно
жмуриться	мружитися
потеряться	загубитися
остаться	залишитися

Урок 57. Як бути здоровим

Вимовляй скоромовку.

Йорж купив для йорженяти
йод, щоб рани лікувати.
Йорження кричить: «Ой-ой!
Я не хочу йод отой!».

Ганна Шевчук

УМІЙ ЧЕКАТИ

Жили собі брат і сестра – півник та курочка.
Побіг півник у садочок та й почав клювати
зеленісіньку смородину, а курочка і каже йому:
– Не їж, півнику! Почекай, поки смородина
достигне.

Півник не послухався, клював та й клював і
наклювався так, що насилу додому дійшов.

– Ох! – кричить півник. – Лишенько моє!
Боляче мені! Сестричко, боляче!

Напоїла курочка півника м'ятою, приклала
гірчичник – і минулося.

Видужав півник і пішов у поле; бігав, стри-
бав, зігрівся, спітнів і побіг до ручаю пити
холодну воду; а курочка йому гукає:

– Не пий, братику, почекай, поки охолонеш.

Не послухався півник, напився холодної води – і тут почала його трусити лихоманка; насилу додому курочка його довела.

Побігла курочка до лікаря, приписав лікар півникові гірких ліків, і довго пролежав півник у ліжкові.

Поки хворів півник, уже й зима настала. Видужав півник і бачить, що річка льодом укрилася.

Схотілося півникові на ковзанах поковзатись, а курочка й каже йому:

– Ой, почекай, півнику! Дай річці зовсім замерзнути, тепер ще лід дуже тонкий, втопишся.

Не послухався півник сестри, покотився по льоду; лід проломився, а півник – шубовсь у воду! Тільки того півника й бачили (*Костянтин Ушинський*).

Знайди в казці та прочитай, де йдеться про те, як півник не беріг своє здоров'я. Як півник лікувався від застуди? Чому небезпечно ковзатися на нестійкому льоду?

Сонце, повітря, вода. Той, хто піклується про своє здоров'я, ніколи не хворіє.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
больной	хворий
заболеть	захворіти
лекарства	ліки
выздороветь	вилікуватися
вспотеть	спітніти

Урок 58. Секрети Нехворійка

ЦЬОГО НЕ МОЖНА НЕ ЗНАТИ

Любу маленьку онуку Катрусю
Чистити зуби навчила бабуса.
А учениці – Юля і Віка –
Чистили зуби з дошкільного віку.
Знайте про це, і Володі, і Олі,
Знайте удома, знайте у школі:
Зуби й здоров'я – зв'язок невід'ємний –
Цього не можна не знати.

Зуби-сніжинки – усмішка приємна,
 Сміло натискуй – є чим жувати.
 Стали в рядочки, чисті і цілі,
 Фарфорово-ніжні, фарфорово-білі.
 Щітка зубна помагає в цім ділі...
 Даруйте, що я вам нагадую, любі,
 З дитинства шануйте здоров'я і зуби.

Віталій Косовський

Які поради дає автор вірша? Яких правил гігієни ти дотримуєшся?

Здоров'я, гігієна, лікуватися, загартовувати.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
напоминать	нагадувати
простите	даруйте
надавливать	натискати
неотделимый	невід'ємний
приятная	приємна

Урок 59. Ми – сильні і спритні

Вимовляй правильно. Сила, силач, сильний, богатир.

Прочитайте текст за особами.

ПОМИЛКА

Одного разу прийшов Заєць до Журавля і став просити його замість своїх зубів поставити

йому левові ікла, щоб налякати Лисицю, помститися їй за всі свої страхи та страждання. Здивувався Журавель, але прохання виконав. Зрадів Заєць новим зубам. Побіг шукати Лисицю. А вона й сама йому назустріч із-за кущів виходить. Як затремтів Заєць від жаху, як припустився світ за очі! Захеканий, переляканий знову прибіг Заєць до Журавля.

– Журавлику, братику, хутчіше міняй левові ікла!

– Чим же вони тобі не підходять?

– Розумієш, малуваті вони проти Лисиці...

– Помилився я, Зайчику, – похмуро мовив Журавель. – Серце треба було тобі левове ставити, а не зуби (За *Сергієм Михалковим*).

Чому Зайцю не допомогли левові ікла? Чого навчає ця казка?

Сильний, спритний, хоробрий, дужий.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
питание	харчування
преодолевать трудности	долати труднощі
крепкий	міцний
настойчивость	наполегливість
груз	вантаж
лень	лінощі

Урок 60. Знати і вміти – за плечима не носити

Поміркуй! Чому так кажуть: «Чого навчився, того за плечима не носити»?

ПОВЧАННЯ ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ

В історії України був славний князь київський Володимир Мономах, який зробив багато великих і добрих справ. Він залишив «Повчання дітям», у якому навчає поважати старших, обєрігати слабких та працювати на користь своєї держави. Прислухайся і ти, друже, до порад мудрої людини.

«Пам'ятайте, мудрих слід слухати, старшим коритися, з рівними і молодими дружити. Не лютувати словом, не ганьбити нікого в розмові, не сміятися багато...

Старших шануйте, як батька, а молодих, як братів... Не минайте ніколи людини, не привітавши її, і добре слово їй мовте... Що вмієте, того не забувайте, а чого не вмієте, того навчайтесь, – як батько мій (великий князь Ярослав Мудрий), дома сидючи, знав п'ять мов, через те й честь йому була в інших країнах. Добро своєю рукою сіючи, не лінуйтеся ні на що хороше, і хай не застане вас сонце в постелі».

Які якості людини князь Володимир вважав найголовнішими? Яких правил спілкування слід дотримуватися? Поясни, як ти розумієш останнє речення.

Продовж речення. Я хочу дізнатися про...
Я хочу навчитися... Я мрію про...

Добре того вчити, хто хоче все знати. Не кажи – не вмію, а кажи – навчусь.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
польза	користь
советы	поради
позорить	ганьбити
жить в мире	жити в злагоді

Урок 61. Навчайся все робити сам

Зивчи прислів'я. Зробив діло – гуляй сміло.
Згаяного часу і конем не доженеш.

ЛІЧИЛКА

На моїй руці п'ять пальців:
П'ять тримальців,
П'ять стругальців,
П'ять писальців-малювальців.
П'ять лічильців-рахувальців.
Щоб тримать,
Щоб стругать,
Щоб писать,
Щоб малювать
І щоб всіх порахувать:
Раз, два, три, чотири, п'ять.

Лівіу Деляну

Назві дії, які виконують пальці. Які ще дії можуть виконувати пальці?

ПРОСТА АРИФМЕТИКА

Якщо дві руки до лопати додати,
А потім додати бажання завзяте,
А потім відняти від них неохоту,
Помножити все на веселу роботу,
Зібрати дітей та дорослих усіх
І порівну все розділити на них,
То будемо мати один результат:
Зелений, співучий, завітчаний сад.

Анатолій Костецький

Перелічи, що необхідно, щоб виростити зелений, співучий, завітчаний сад. Чому зелений сад співучий?

Відгадай загадку. Учора було,
Сьогодні є
І завтра буде.

Праця, робота, працювати, виготовляти. Легше прожити людині, яка багато чого вміє робити своїми руками.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
упорный	завзятий
цветущий	завітчаний
желание	бажання
держать	тримати

Урок 62. Зростаємо розумними

Зивчи прислів'я. Не краса красить, а розум.

Розкажи, як людина здобуває знання. Звідки ти дізнаєшся про щось нове? Чи можеш ти назвати себе допитливою людиною?

ЯКБИ

От якби ми під вербою
Не зустрілися з тобою,
І якби не роздягались,
І якби ми не купались,
І якби у глибині
Не було пенька на дні,
І якби про те ми знали,
І якби ми не пірнали,
І якби не всі *якби* –
Не набили б ми лоби!

Грицько Бойко

Перекажи своїми словами, що відбулося на річці. Що було спочатку, а що трапилося пізніше? Чому

хлопці набили лоби? Яке важливе правило поведінки на водоймах треба запам'ятати?

Читати, писати, розумний, допитливий. Сім разів відміряй – один раз відріж.

Запам'ятай!

Російською мовою	Українською мовою
неприятности	негаразди
нырять	пірнати
важно	важливо

Урок 63. Цікаво про тварин

Хто з тварин як рухається?

Біжить..., летить..., бреде..., стрибає..., чалапає..., мчить..., плентається..., повзе...

Знайди пару. Хто який?

Ведмідь	прудкий
Заєць	хитрий
Лис	клишоногий
Вовк	працьовитий
Дятел	зубастий

ВИНАХІДЛИВИЙ ГРУМ

В одного професора був вельми винахідливий* у своїх послугах пес. Звали його Грум. Він добре орієнтувався в часі. Знав лік годинам і навіть дням. Щоразу в будень він будив про-

* *Винахідливий* – той, хто вміє розв'язувати складні завдання.

фесорову доньку точно о сьомій годині. І ніхто йому про це не нагадував. А в неділю чекав, поки донька сама прокинеться. Коли Грум одержував пошту, то віддавав її тільки господареві. За це його частували. Інколи приходило два листи. Та не такий був Грум, щоб приносити обидва заразом. Він подавав господареві тільки одного. А коли отримував ласощі, біг за другим, щоб іще раз отримати щось смачненьке. По обіді Грум приносив професорові із кабінету папери, а господині журнали.

Одного разу гість професора випадково взяв з вішалки капелюх господаря. І тут втрутився Грум. Він відібрав професорового капелюха, а натомість чемно подав неуважному гостеві його власний. Той тільки розгублено подякував.

Що вмів робити Грум? Чому собаку назвали винахідливим?

Кіт питає у кота:

– Де так пахне смакота?

Кіт над ніркою приліг:

– Миші там печуть пиріг!

Анатолій Камінчук

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
сообразить	зміркувати
угощать	частувати
очень	дуже, вельми
письмо	лист

Урок 64. Звірі теж уміють товаришувати

Відгадай загадку. Клишоногий, волохатий,
Влітку спритний та завзятий,
Ну а взимку, лежебока,
У барлозі гріє боки.

ЛІСОВИЙ ВЕДМЕДИК І МИШКА-ПУСТУНКА

(Латвійська народна казка)

Лісовий ведмедик усю зиму спав у своєму сніговому барлозі та смоктав лапу. А снилось йому літо й соти, наповнені медом.

Тут же поруч із барлогом, у нірці жила мишка-пустунка. Одного разу вона випадково забігла до ведмежого барлогу та й, заблукавши там, потрапила ведмедеві до вуха. Ведмідь прокинувся, закрив лапою вухо і спіймав пустунку.

– Моє вухо – нора для тебе, чи що? Ось розчавлю тебе зараз, немовби ягоду-малину!

– Не дави мене, ведмедику, – жалібно благала пустунка, – краще відпусти, я тобі в нагоді стану!

Лісовий ведмедик засміявся з пустунки: навіть що вона йому знадобиться? Та все ж відпустив.

Минуло небагато часу. Ведмедик темної ночі виліз із барлогу, побрів навпростець та й потрапив у пастку. Щосили рвався він із зашморгу, але нічого вдіяти не міг. Зажурився лісовий ведмедик!

Його ревіння розбудило мишку-пустунку. Вона вискочила зі своєї нори подивитися: чому ведмідь так реве. Бачить, а її силач-сусіда в

пастці. Мишка підбігла, перегризла зашморг та визволила ведмедя.

Відтоді лісовий ведмідь завжди кличе мишку-пустунку на гостини до свого барлогу й навіть дозволяє їй погрітися у своєму волохатому вусі.

Як познайомилися мишка з ведмедиком? Що трапалося з ведмедем у лісі? Знайди і прочитай, як мишка врятувала ведмедя. Чи знаєш ти випадки, коли тварини товаришують?

Запиши і вивчи скоромовку.

Жук і жученятко
Жовте жито жали.
Жаба й жабенятко
Їм не заважали.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
лохматое	волохате
с тех пор	відтоді
в гости	на гостини
прямиком	навпростець
попала	потрапила

Урок 65. Учимосся в природи

що що вміє гарно робити?

Соловей	гарно плаває
Фламінго	швидко бігає
Кінь	красиво співає
Дельфін	вправно танцює

Метелика ловити я не хочу:
 Він – квітка неба, хай живе собі!
 Хай крильцями барвистими тріпоче,
 Щоб радісно було мені й тобі.
 І квітку лісову не стану рвати,
 Додому я її не понесу,
 Бо вдома їй джмеля не погойдати
 І не попити ранками росу!
 І ні стеблинку, гілку чи травинку
 Я не ображу – це страшенний гріх!
 Бо в кожній з них живе тремка живинка,
 Що світиться довірою до всіх.

Микола Сингаївський

Які дії людей шкодять природі? Що станеться з природою, якщо люди перестануть її оберігати?

Запиши перші чотири рядки вірша.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
разноцветные	барвисті
великан	велетень
тёплые края	вирій
почва	ґрунт

Урок 66. Бережи природу

Люди, бережіть ліси –
 Джерело добра й краси!
 Щоб росли по всіх долинах
 Сосни, в'язи та ялини.

Бережіть ліси!
Білці, куниці та ведмежаті
Ліс – це родина й житло.
Кожній тварині хочеться мати
Дім, де є мир і тепло.

Лариса Фесюкова

Для кого ліс – це житло? До чого закликає автор вірша?

ЗЛАМАНА ЯБЛУНЬКА

Бігаючи подвір'ям школи, Мишко послизнувся й упав на маленьку яблуньку, яку посадили цієї весни.

– Мишко яблуньку зламав! Мишко яблуньку зламав! – закричали діти, побігли до вчительки і зараз же розповіли їй усе так, як було.

– Хіба ти не бачиш, куди біжиш? – докоряла вчителька. – Що ж тепер робити? Яблунька померла. Стирчатиме зламаний стовбурець.

Мишко зробився мовчазний та задумливий. Він приходив до школи задовго до уроків, дивився на зелений рядочок яблуньок. Мишкові тяжко було дивитись на зламану яблуньку.

Якось учителька повела їхній клас у садок.

– Діти, – сказала вона, – давайте порахуємо, скільки тут яблуньок, груш, вишень.

Мишко пішов уздовж яблуневого рядка. Він добре знав, що тридцять живих яблуньок і одна мертва. Та ось тільки-но підійшов до мертвої яблуньки, як побачив, що від сухого стовбурця відійшла зелена гілочка.

– Яблунька оживає!.. – сказав він схвильовано.

Підійшла вчителька.

– Так, оживає, – сказала вона. – Це буде твоя яблунька. Добре, Мишку?

– Добре, – зрадів Мишко і побіг до колодязя.

– Куди це ти? – запитала вчителька.

– Поллю свою яблуньку.

Василь Сухомлинський

Знайди в тексті і прочитай, чому вчителька докоряла хлопчикові. Чи загинуло деревце?

Розглянь малюнки і розташуй їх у правильній послідовності. Перекажи оповідання за малюнками.

Добрим світ створив творець,
Сонце – спільний наш отець,
А Земля, звичайно, мати,
Треба Землю зберігати!

Надія Григор'єва

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
двор	подвір'я
общий	спільний
посчитаем	порахуємо

Урок 67. Вони живуть поряд з нами

Відгадай загадки.

- Крилатий, горластий, червоні ласти.
- Сіренька пташка у воді плавала, купалася – сухенькою зосталася.
- Хто співає на паркані в червоному жупані?

Вивчи приказку. Пташка маленька, а й вона серце має.

Вимовляй скоромовку.

Качечка кряче,
 Каченят не бачить,
 Кличе качечка курчат:
 – Чи не бачили качат?
 – Ні, качечко, ми качат
 Не бачили і в вічі,
 А качура одного
 Бачили аж двічі.

Грицько Бойко

Запиши загадку і відгадку.

Він – хазяїн на подвір'ї.
 Надуває гордо пір'я,
 невдоволено белькоче,
 посваритись завжди хоче.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
селезень	качур
лопотать	белькотіти

Вивчи вірш напам'ять.

Тече вода із-за гаю
 Та попід горою.
 Хлюпоцуться качаточка
 Поміж осокою.
 А качечка впливає з качуром за ними.
 Ловить ряску, розмовляє з дітками своїми.

Тарас Шевченко

Урок 68. З повагою до природи

КОНВАЛІЯ

Уранці Петрик прийшов до саду і побачив конвалію.

Зачарований дивною красою квітки, хлопчик довго стояв перед нею. Петрику захотілося зірвати її та поставити у вазу. Красиво буде в кімнаті! Він простяг руку та враз уявив: що ж станеться із садом без конвалії? Затулив долонями квітку – у садку стало похмуро й незаптишно. Відкрив долоні – і на деревах знову заграли зелені листочки.

Он яка це дивовижна квітка! Хіба ж можна її зривати? (За *Василем Сухомлинським*)

Що краще: залишити квітку в лісі чи взяти додому, щоб прикрасити кімнату?

Запиши і вивчи напам'ять.

До вас, мої рідні,
Звертаюся я –
Найменший у нашій сім'ї:
Стоїть на узліссі ялинка моя –
Не зрубайте її!
На озері плаває пташка моя –
Не убийте її!
Яскріє на небі зірка моя –
Не згасіте її!
Світ-казку будує мрія моя –
Не спиняйте її.

Дмитро Павличко

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
опушка леса	узлісся
обращаюсь	звертаюся
остановить	спинити
хлопоты	морока
сияет	яскріє

Урок 69. Чесноти школяра

прац → -я
 → -ювати
 → -івник

шан → -а
 → -увати
 → -овний

Прочитай уголос слова, що позначають чесноти школяра, інші прочитай мовчки.

Працьовитий – ледачий.

Вихований – нечемний.

Чистий – брудний.

Мовчазний – говіркий.

УКРАЇНСЬКІЙ ДИТИНІ

Учися, дитино, бо вчитися треба!

Учися, голубко, хай розум не спить,

Хай серце, і воля, і дух росте в силу,

Хай книжка розкрита любові навчить.

Учися, дитино, Бог буде з тобою,

З любов'ю тебе шануватиме світ;

Учися, щоб сіять добро поміж люди, –

І житимеш вічно, не згине твій слід!

Учися, дитино, бо вчитися треба,

Шукай сонця правди, хай розум не спить:
Того, що навчишся, – воді не розлити,
Не взяти розбоєм, вогнем не спалить!

Марійка Підгірянка

Які найголовніші цінності в житті людини? Для чого дитині необхідно вчитися? Прочитай ще раз останні два рядки, поясни, як ти їх розумієш. Чи близькі ці слова до змісту прислів'я: «Вміти – за плечима не носити»?

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
работящий	працьовитий
воспитанный	вихований
чрезмерно	занадто
задиристо	задерикувато
молчаливый	мовчазний

Урок 70. Добре – погано

Додай слово: «добре» чи «погано». Бути уважним – це... Ображати менших – це... Допомогати іншій людині – це... Дарувати квіти – це... Дразнити товаришів – це... Займатися спортом – це...

Уяви, що однокласник без дозволу взяв твої олівці. Розкажи, що ти зробиш: поскаржишся вчителю, будеш кричати на однокласника, плакати, мовчки забереш олівці, ввічливо попросиш повернути чи почнеш погрожувати?

ВЕДМЕЖА ХВОРОБА

Щось Ведмедик зліг, зовсім занеміг,
 Побивається та стогне, аж гуде барліг.
 – Ой, – кричить, – умру! Ой, не чую рук!
 Щось у оці а чи в боці – сам не розберу.
 Ой, язик опух! Ой, заклало слух!
 Чи то гикавка, чи кашель забиває дух!
 Голова гуде, обертом іде,
 Кості ломить і судомить, лиш не знаю де.
 Ой, живіт болить! Ой, п'ята свербить!
 На зубах така оскома, аж в очах рябить.
 Поперек пече, віддає в плече,
 Нудить-млоїть під п'ятою й, може, десь іще!
 В носі крутить так, що аж хвіст набряк,
 Що аж меду захотілось сам не знаю як.
 Лікар вислухав, лікар вистукав,
 Каже: – Це така хвороба – комизистика.
 І хвороба ця так лікується:
 Треба добре натщесерце дати... ремінця.

Іван Світличний

Як можна зрозуміти, що ведмедик не хворий? Для чого він прикидався хворим? Як назвав лікар хворобу ведмедика? Якого життєвого правила навчає ця історія?

Без доброго діла жити – тільки небо коптити. Як добре працюватимеш, честь і славу матимеш.

Запам'ятай!

Російською мовою	Українською мовою
натощак	натщесерце

икота	гикавка
судорога сводит	судомить
болезнь	хвороба
опухнуть	набрякнути

Урок 71. Книжка – найдорожчий скарб

Відгадай загадку. Не сорочка, а зшита, не людина, а навчає.

Продовж речення. Пише казки, вірші, оповідання... Малює картинки до дитячих творів у книжках... Видає книжки в бібліотеці... Продає книжки в книгарні...

Вивчи прислів'я. Книжка вчить, як на світі жити.

ПІСНЯ ПРО КНИЖКУ

Ти, кохана книжко,
Учиш нас, навчаєш,
Про усякі дивні речі
Нам розповідаєш!
Любо нас навчаєш,
Як на світі жити,
Батька, неньку шанувати,
Рідний край любити.
Тож гукнімо, діти:
«Нашій книжці – слава!..»
В ній наука і розвага,
Втіха і забава!

Юрій Шкрумеляк

Чого навчають книжки? Як ти розумієш вислів: «В ній наука і розвага, втіха і забава»?

Як слід поводитися з книжкою? Зверни увагу на вигляд своїх підручників і зроби для них закладки.

Книжки читати – багато знати. Хочеш більше знати – треба менше спати.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
хуже	гірше
портить	псувати
спасать	рятувати

Урок 72. Читати – багато знати

Яким словом називають героїв в українських казках?

Лисичка – ..., зайчик – ..., вовчик – ...,
мишка – ..., жабка – ..., ведмідь – ...,
півник – ..., котик – ..., рак – ...

Прочитай уривок з відомої української казки та пригадай, хто і кому співав цю пісню.

Ой я, діду, не пила,
Я голодною була.
Бігла я через гребельку
Та випила води крапельку,
Бігла через місточок
Та вхопила кленовий листочок.
Тільки пила, тільки й їла.

Я Коза-Дереза,
 Півбока луплена,
 За три копи куплена,
 Тупу-тупу ногами,
 Сколю тебе рогами,
 Ніжками затопчу,
 Хвостиком замету,
 Тут тобі й смерть.

Пригадай, як називається ця казка. Назви головних героїв казки. Кому коза співала першу пісню? Кого коза лякала другою піснею? Хто не з'явився злої кози? Перекажи казку за малюнками.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
кусок	шматок
хрустальный	кришталевий
туфелька	черевичок
схватила	вхопила

Урок 73. Майстер українського слова – Тарас Шевченко

Т. Шевченко.
Автопортрет

Поет Тарас Шевченко.
Вулиця Тараса Шевченка.
Університет імені Тараса
Шевченка.
Пам'ятник Тарасові Шевченку.
Пишаюся Тарасом Шевченком.

Тарас Григорович Шевченко – український поет і відомий художник. Він написав багато поем, віршів про красу рідної природи, про життя, сподівання та історію нашого народу. Його ім'я знають і шанують у різних країнах. На весь світ відомий його «Кобзар». Іменем Тараса Шевченка названо університети, пароплави, вулиці, площі й навіть селища. За що ж так шанують Тараса Шевченка? За його твори, картини, а головне – за любов до України і свого народу. Ось як він пише про рідну землю, малює словами картину життя українського села.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі* з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Що ти довідався про Тараса Шевченка? Якими кольорами поет змальовує вечір на селі? Вивчи вірш напам'ять.

**Плугатарі* – той, хто оре землю плугом.

Запиши перші два речення тексту.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
гордиться	пишатися
уважать	шанувати
посёлок	селище
надежда	сподівання

Урок 74. Весна іде

Відгадай загадку.

Тане сніжок, зеленіє лужок,
День прибуває – коли це буває?

ДО ДІТЕЙ

Годі, діточки, вам спать!
Час давно вже вам вставать!
Гляньте: сонечко сміється,
В небі жайворонок в'ється,
В'ється, радісно співає –
Він весну нам сповіщає!
А весна та чарівниця
Щиро вам несе гостинця;
Пташка, рибка, звір на волі,
Божа пчілка, квітка в полі –
Всі весною оживають,
Весну красну прославляють.

Олена Пчілка

Що сповіщає про прихід весни? Чому радіє весняна природа?

Які зміни в природі свідчать про прихід весни? Які птахи повертаються з вирю? Як виглядає перша весняна квітка?

Скоро сонечко пригріє,
Потечуть струмки,
Темний гай зазеленіє,
Зацвітуть квітки.

Роман Завадович

ВЕСНЯНКА

– Ой, ти весно, весно,
Ти чого до нас прийшла?
– Я прийшла до вас з теплом,
Із зеленим житечком!

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
ручейки	струмки
утренние	вранішні
влажные	вогкі

Урок 75. Зустрічаємо птахів

Відгадай загадку.

Прилетіли гості,
Сіли на помості,
Без сокири, без лопати
Поробили собі хати.

Вивчи закличку.

Благослови, мати,
Весну закликати!
Весну закликати,
Зиму проводити!
Зимонька у візочку,
Літечко в човничку!

Весна йде та йде. Ось уже і небо голубе і чисте, і вода ... Сонечко блищить і горить. Гаї розвиваються; садки зацвітають; увечері десь тьохнув соловейко на листатому клені; кує зозуля на високій березі; гуде бджола; мигтять білі метелики понад молоденькою травичкою; хрущі літають гучливі... Який гомін, гук якийсь чи з-під землі, чи з води, чи з неба!.. (Марко Вовчок).

Скажи, хто що робить: Сонечко... Гаї... Садки... Соловейко... Зозуля... Бджола... Метелики... Хрущі...

Весна, веснянка, весняний, весніти. Весна іде, сонечко несе.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
бабочка	метелик
кукушка	зозуля
топор	сокира
кукует	кує
мелькают	мигтять
шумные	гучливі
лодочка	човник

Урок 76. Весна квітуча

Вивчи скоромовку. Вже весна і тане крига.
Врешті, весняна відлига.

Край городу вишні білі
Наробили заметілі –
Розметали пелюстки.
Понад луки, понад поле
Поспішають бистрі бджоли
Мед збирати залюбки.
Я беру тоненьку гілку.
А вона: – Пусти, Васильку,
– так почулося мені.
– Не ламай мого цвіту:
Скоро-скоро бути літу –
Вродять вишеньки смачні.

Василь Діденко

Про яку заметіль ідеться на початку вірша? Про що вишня просила хлопчика? Прочитай прохання вишні та запам'ятай його.

ПРОЛІСОК

Я пролісок синенький,
І перший навесні
Сказати вам раденький:
«Кінець! Кінець зими!»
З-під снігу мій листочок
До сонця простягну,
І кожний мій дзвіночок
Вітатиме весну.

Катерина Перелісна

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
метель	заметіль
лепестки	пелюстки
с удовольствием	залюбки
лёд	крига
наконец	врешті
оттепель	відлига

Урок 77. Свято Великодня

Відгадай загадку.

Ану вгадайте, дітки:
Я гарна, наче квітка.
Розписана, мальована,
В Великий день дарована.

ПИСАНКА

Гарна писанка у мене,
Мабуть, кращої й нема.
Мама тільки помагала,
Малювала ж я сама.
Змалювала дрібно квіти,
Вісім хрестиків малих,
І дрібнесенько ялинку,
Й поясочок поміж них.
Хоч не зразу змалювала,
Зіпсувала п'ять яєць, –
Та як шосте закінчила,
Тато мовив: «Молодець!»
Я ту писанку для себе,
Для зразочка залишу,
А для мами і для тата
Дві ще кращих напишу.

Катерина Перелісна

Чи одразу дівчинка змогла розмалювати писанку?
Що вона зображувала на писанці?

Великдень, свято, писанка, паска.

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
ежегодно	щороку
узор	візерунок
почётное	почесне
кулич	паска
мелко	дрібно
разрисовать	розмалювати

Урок 78. Скринька цікавинок

КІТ ЧУДИЛО

До нас прибудилося кошеня, і ми взяли його вчити, але як треба – не знали, то вчили його по-собачому.

– Ляж! – і котик лягав і дивився на нас, що ми йому дамо за це.

– Уперед! – і котик біг уперед що мав сили.

– Назад! – і котик вертався до нас. Тоді ми йому давали трішки сиру або риб'ячу голову. Так ми і вивчили його по-собачому. Зробили йому нашійничок зі старого ремінця, і став він зватись Чудило.

Так і бігав за нами кіт Чудило, немов собачка. Тільки не скрізь. У річку не ходив. Ми купаємося, а він сидить на березі, чекає. Ми – до човна, а він не хоче, нявчить, бігає берегом, а до нас не допливе. Не люблять коти мокрого!

Одного разу поїхали ми човном вудити рибу. Кіт дійшов з нами до берега, у човен не поліз. Вибрався на дошку, що над водою, та й задрімав на сонечку.

А ми наловили багато верховодок у здоровенний синій глек і попливли човном додому. Прокинувся кіт Чудило, протер лапками очі й дивиться, чи не привезли ми йому чогось смачненького. Полазив у нас по плечах, по кишенях – немає нічого. Тоді як глянув у наш глек, так і закам'янів: рибок у глеку так рясно, що й води не видно; плавають, плавають, одна на одну налазять. Крутився кіт, крутився, поближче до них нахилився – дістати хотів. Та й шубовсть у воду! Заметушився, заборсався, забився у воді – аж глек ходором ходить. І не вистрибує. Уже ми хотіли його рятувати, коли вилазить! Мокрий, сердега, нечепурний, ніби цілу ніч під дощем був, але рибка в зубах. Виліз, рибку поклав долі, обтерся, облизався й почав їсти. Рибку з'їв, облизався – і знову в глек поліз. Отак і привчився кіт Чудило до мокрого й потім охоче рибалив з нами на човні (За Майком Йогансеном).

Як діти навчали кота? Чому кіт не ходив з дітьми на річку? Як повів себе кіт, коли угледів рибок у глеку? Що видалося тобі найцікавішим у цій оповіді про кота? Пригадай цікаву історію про своїх домашніх улюбленців.

Цікавинка, оповідання, диво, чудовий.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
кувшин	глек
карман	кишеня
вкусненькое	смачненьке
наклониться	нахилитися

Урок 79. Багато в світі є чудес

Відгадай загадку.

Вірно людям я служу,
Їм дерева стережу.
Дзьоб міцний і гострий маю,
Шкідників ним добуваю.

Які склади «загубилися» в словах?

Со_ко, гніз_ко, си_ка, _тел, _ва, _бур.

Прочитай цікаву історію про винахідливість птахів.

ДЯТЕЛ

Дятел на вигляд короткий: адже хвостик у нього маленький. Летів, насадив на дзьоб велику ялинкову шишку. Сів він на березі, де в нього була майстерня для чищення шишок. Пробіг вгору по стовбуру із шишкою у дзьобі до знайомого місця. Раптом бачить, що в розщелині, де він защемляє шишки, стирчить розібрана і не скинута шишка, а нову шишку нікуди дівати. І горе яке! – нічим скинути стару: дзьоб же зайнятий.

Тоді дятел вчинив саме так, як зробила б людина: нову шишку притиснув грудкою до дерева, звільнивши таким чином дзьоба, і дзьобом же швидко викинув стару шишку. Потім нову вклав у свою майстерню і застукав. Такий він розумний, завжди жвавий і діловий (*Михайло Пришвін*).

Для чого дятлу майстерня? Як дятел чистить шишки? Як учинив птах у складній ситуації?

ПОВЕРХИ ЛІСУ

У птахів і звірів у лісі є свої поверхи: миші живуть у коренях – у самому низу; різні пташки, наприклад соловей, в'ють свої гніздечка прямо на землі; дрозди – ще вище, на чагарниках; дуплині птахи – дятел, синички, сови – ще вище; на різній висоті по стовбуру дерева і на самій верхівці селяться хижаки: яструби та орли. Отже, у звірів і птахів не як у нас у хмарочосах: у нас завжди можна з кимось помінятися, у лісі кожна порода живе неодмінно на своєму поверсі (*Михайло Пришвін*).

Чому оповідання має таку назву? Хто з птахів займає який поверх у лісі?

Чудо, дивина, цікавинка, казка.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
вдруг	раптом
еловая	ялинкова

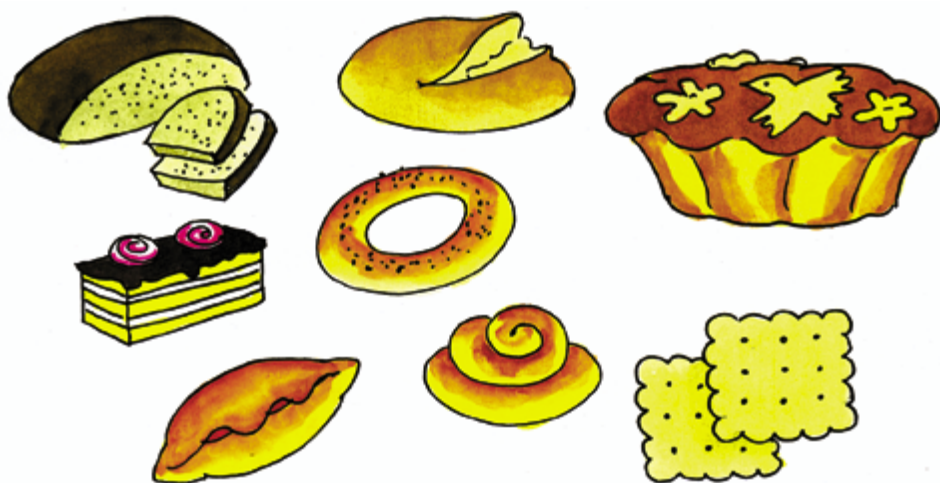

мастерская	майстерня
этажи	поверхи
заросли	чагарники

Урок 80. Хліб – усьому голова

Зимовляй правильно. Хліб, коровай, паляниця, тістечко, булочка, бублик, пиріжок, печиво, пампушка.

ХЛІБ І ЗОЛОТО

(Українська народна казка)

Пекли в пекарні хліб. Одна паляниця схопилася і покотилася дорогою. Прикотилася до воріт одного пана. Почала у двері стукати і говорити:

- Прийміть мене до себе! Усі будете ситі!..
- У нас і калачів досить! – каже пан.

Хлібина покотилася далі. Докотилася вона до краю села, до хати бідняка. Надворі бавилися

діти. Побачили її, вхопили в обійми і радо занесли до хижі. Відразу діти почали краяти ножем її та їсти. З'їли майже всю, залишився тільки окраєць. А з окрайця виросла нова хлібина. І так у хаті бідного був хліб і не було більше голоду.

Одного разу з високої гори відірвався кусень золота. Покотився і зупинився перед хатою бідняка. Стукає у двері і просить, щоб його прийняли. Вийшов бідняк, подивився і каже:

– У нас тепер є що їсти, нам тебе не треба...

Покотилося золото далі й зупинилося перед палацом. З того часу діти пана почали погано вчитися в школі, панська земля перестала родити, худобина множитися, а слуга що не робив – усе було погано.

Не стало в пана хліба. Як не шкодував, а взяв кусень золота і поніс до бідняка, щоб поміняти на хліб. Бідняк не взяв золота, але відрізав половину хлібини панові, половину залишив собі. З окрайця в бідняка виросла нова хлібина.

Що, на твій погляд, важливіше мати – хліб чи золото? Поясни свою думку.

Запиши і вивчи напам'ять.

З хлібом у нас зустрічають гостей,
Хліб на весіллях цвіте в короваї.
І краще немає на світі вістей,
Ніж – хліб уродився у рідному краї.

Платон Воронько

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
объятия	обійми
кусок	кусень
дворец	палац
краюшка	окраєць

Урок 81. Усі професії важливі

Майстер, діло, робота, труд, уміння, праця, працьовитість, допомога. Учитель, вихователь. Лікар, менеджер, бібліотекар, кухар, шахтар, поштар, токар, модельєр, міліціонер. Піаніст, журналіст, програміст, артист, хокеїст, економіст, фінансист.

Вивчи прислів'я. Тяжко тому жити, хто не хоче робити.

ГОЛОВНА ПРОФЕСІЯ

Спитай у тата і у мами,
Які професії у них,
Професій різних є чимало,
Сповна їх вистачить на всіх!
Та є одна поміж професій,
Якої вчитимешся й ти!
Учитель, лікар чи геолог,
Письменник, слюсар чи кресляр –
Всі називають головною
Одну професію – школяр!
Бо всім відомо, що без школи,

Без знань, що мусиш там набуть,
Не станеш у житті ніколи
Тим, ким в дитинстві мрієш бути!

Анатолій Костецький

Назви професії, перелічені у вірші. Чому професія школяра найголовніша?

Склади речення за зразком.

ЗРАЗОК: *Я хотів би стати вчителем чи журналістом.*

Я хотів би стати... (бібліотекар, лікар) чи... (програміст, економіст).

Чому праця пахне, а безділля – ні? Пригадай літературних героїв, яких можна було б назвати працюлюбими, а яких – неробами. Чим пахне праця твоїх батьків?

Склади кілька нових слів зі слова. Листоноша.

Майстром зветься той, у кого
Руки дуже вмілі.
Є у нас майстри чудові
У кожному ділі.

Павло Глазовий

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
чудесно	чудово
лентяй	лінюх
стекольщик	скляр

Урок 82. Наші помічники

Розкажи, хто як допомагає людині.

Собака..., кінь..., корова..., слон..., верблюд..., кіт..., віслик...

Розкажи, які професії опанували собаки.

ПРОФЕСІЯ РЯТІВНИК

Собаки сенбернари прославилися тим, що врятували багатьох людей від замерзання. Назва породи походить від назви монастиря Сен-Бернар, який було збудовано на одному з перевалів Альпійських гір. Ченці цього монастиря розводили собак і навчали їх рятувати замерзлих подорожніх. Якщо сенбернар знаходив заметеного снігом мандрівника, то стрімголов мчав у монастир і приводив із собою монахів.

Один собака за кличкою Барі навіть увійшов в історію. Йому поставили пам'ятник. За дванадцять років служби в монастирі він урятував сорок чоловік.

Якось Барі знайшов змерзлу дитину. Він відчув, що вже пізно бігти до монахів. Собака почав лизати дитину гарячим язиком і зігрів настільки, що дитина очуняла. Ласкою цей величезний пес переконав дитинча сісти йому на спину й притьмом помчав до монастиря. За цей випадок і поставили пам'ятник відважному собаці (За *Олексієм Губком*).

Яку професію людей опанували собаки? Як Барі врятував дитину? Як люди вшанували пам'ять про Барі?

У світі бракує на всіх доброти, бо є безпритульні собаки й коти.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
замёрзшая	замерзла
очень быстро	притьмом
спасать	рятувати
пришёл в себя	очуняв
убедил	переконав
монахи	ченці

Урок 83. Праця годує, а лінь марнує

Назви протилежні слова. Поразка, сміливий, швидкий, перемога, ганьба, слава, боязкий, повільний.

Поміркуй! Чому так говорять: «Праця годує, а лінь марнує»?

Додай слово. Щоб город перекопати,
треба взяти нам...
Щоб забить кудись гвіздок,
треба мати...
Щоби дрова нарубати,
треба нам... мати.
А без чого жодне діло
не кипіло, не горіло?
Без кмітливих і робочих,
до усяких справ охочих,
здібних до усіх наук
двох твоїх умілих...

За Галиною Малик

ДЕ СІМ ГОСПОДИНЬ, ТАМ ХАТА НЕМЕТЕНА

У нас у хаті небагато дівчаток. Тільки Оксана, та Юля, та Марина, та Христя, та Катря, та Оля, та Ліна... Порахуйте, скільки їх?

Мама каже:

– Оксанко, замети хату!

– Добре, – озивається Оксана, та тільки мама за двері – кричить меншій Христі. А та – на Юльку перекладає, щоб вона цю роботу виконала. А Юля і не думає працювати, пригадує, як місяць тому підмітала. На Катрусю меншу киває. Та й Катрусю не поспішає мамі допомагати. Про семирічну Олю згадала, мовляв, якщо та ніколи за віник не береться, то їй, старшій, і зовсім негоже працювати. Оля на старших сестер дивиться, та й собі від віника відвертається,

на п'ятирічну Ліну поглядає: «То й що, що маленька. Нехай привчається, а то виросте за сестриними спинами та не буде знати, як мамі допомагати!». А Ліна не стала відмовлятися, віник взяла та як почала підмітати! Кушпелу́ таку збила, що і в хаті нічого не видно.

Зайшла мама. Схопилася за серце:

– Лишенько моє, лишенько! Правду кажуть люди: де сім господинь, там хата неметена! (За Іваном Сенченком).

Скільки дочок у мами? Пригадай їхні імена. Як ставилися доньки до хатньої роботи? Що найбільше не сподобалося тобі в поведінці дівчат? «Кушпелу збити» – як сказати по-іншому? Що сказала мама? Як ти розумієш ці слова?

Запам'ятай!

Російською мовою	Українською мовою
сообразительный	кмітливий
отворачивается	відвертається
пыль поднять	кушпелу збити

Урок 84. Дружимо з математикою

Зимовляй правильно. Одинадцять, дванадцять, тринадцять, п'ятнадцять. Одна гривня, дві гривні, десять гривень.

Якось Малюк з Гавчиком вийшли на вулицю. – Ой-ой-ой, скільки машин! – вигукнув Гавчик. – Автобус – один, – почав він лічити. – А тролейбус – то вже багато.

– Ні, – заперечив Малюк. – Тролейбус – то тільки два.

– Тролейбус – то два, – погодився Гавчик, – а трамвай – то вже багато.

– Ні, трамвай – це тільки три.

– Автобус – то один, – сказав Гавчик. – Тролейбус – то два, трамвай – то три. А метро – багато.

– Метро – це лише чотири, – сказав Малюк. І Гавчик заходився лічити спочатку.

– Автобус – один, тролейбус – два, трамвай – три, метро – чотири, а мотоцикл...

– П'ять, – випередив його Малюк.

– Ура! Я навчився лічити, – застрибав Гавчик.

– Ану, полічи стільці в кімнаті, – сказав Малюк, коли вони повернулися додому.

– Стілець біля стола – це автобус, – махнув хвостиком Гавчик. – Стілець біля ліжка – це тролейбус. Стільці біля стіни – це трамвай і метро. А цей стілець – мотоцикл.

– О! – схопився за голову Малюк. – Ти все переплутав!.. (Георгій Почепцов).

Чи навчився Гавчик лічити? Для чого людині вміти лічити? Що можна порахувати у твоєму класі? Дай назву оповіданню.

Вивчи напам'ять.

Раз, два, три, чотири, п'ять! –

П'ятеро пташат летять! –

Перше, друге, третє... п'яте...

Йду четвертого шукати.

Запам'ятай!

У слові *одина́дцять* наголос падає на третій склад.

Урок 85. Я серед інших. Правила шляхетної поведінки

ЦОКОТУХИ

Що за гомін, що за цокіт чути в нашому дворі?
Може, раптом дві сороки посварились угорі?
Може, десь зустрівши кішку, величезну і
страшну,
Дві синички невеличкі розкричались на тину?
Чи в горобчиків на ганку бійка сталась голосна?
Ні, це Галя і Оксанка розмовляють край вікна!

Марійка Пригара

Із чим автор порівнює голосну розмову дівчаток?
Чому голосну розмову вважають невихованістю?
Якою має бути сила голосу, коли людина розмовляє, а навколо є інші люди?

ВЕЛИКИЙ І МАЛИЙ

Жили собі сусіди на вулиці одній.
Два хлопці-непосіди – великий і малий.
В усім були несхожі сусіди-хлопчаки.
Один поводивсь гоже, а другий – навпаки.
Малий свої уроки виконує весь час,
Великий по два роки даремно ходить в клас.
Малий, узявши книжку, дідусеві чита.
Великий тягне кішку із тину за хвоста.

Малий дає дорогу малятам з дитсадка,
 Великий із-за рогу їм тиче кулака.
 Тож, певно, по заслuzі дісталось хлопчакам:
 В малого – всюди друзі, великий ходить сам.

Валентин Бичко

Чому в малого є друзі, а великий ходить сам? Які дії свідчать, що великий хлопець невихований? Як слід поводитися, щоб з тобою хотіли дружити?

Продовж речення і запиши.

Я вважаю свого друга чемним, тому що...
 Я використовую такі слова ввічливості:...

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
наоборот	навпаки
зря	даремно
забор	паркан, тин
поругаться	посваритися
вежливый	чемний
угол дома	ріг будинку

Урок 86. Моє. Твоє. Наше

Назві речі в класі, які належать тобі, а потім ті, які належать усім. Поміркуй, якими речами ти можеш поділитися, а якими – ні.

Сорочка, м'яч, парта, зубна щітка, ракетка, спідниця, черевики, білизна, рюкзак, комп'ютер, гребінець, дошка, підручники, гімнастична зала, шахи, бадмінтон.

Мишкові купили велосипед. Хлопці оточили Мишка. Обмацували колеса, педалі, руль, фару. Велосипед усім подобався. Усі заздрили Мишкові.

– Що ж, катайся, – сказав Федько й відійшов убік, – немовби йому зовсім не хотілося кататися.

– Ти думаєш, мені справді дуже хочеться на ньому кататися? – байдуже запитав Мишко. – Бери, пробуй.

Федько, не вірячи своїм вухам, схопив велосипед, сів на нього й помчав шкільним стадіоном. Катався аж до дзвінка на урок.

На першій перерві катався Іван, на другій – Степан, на третій – Сергій, на четвертій – Оля.

Залишилися кататися й після уроків. Велосипед переходив з рук у руки. До четвертої години каталися всі.

Мишко привів велосипед о пів на п'яту, мов коня на вуздечці.

– Де це ти досі катався? – здивувалась мати. – Хіба ж так можна?

- А я й не катався...
- Як – не катався?
- Хлопці каталися... Й дівчатка...

Мати полегшено зітхнула й сказала, немовби сама до себе:

– Найбільше чого я боялась, – що ти сам кататимешся (За *Василем Сухомлинським*).

Хто катався на велосипеді Мишка? Чому зраділа мати? Хотів би ти мати такого друга, як Мишко? Чому? А зміг би бути сам таким товаришем, як Мишко?

Моє – те, що належить мені. Твоє – те, що мені не належить. Наше – те, що належить усім.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
как будто	немовби
равнодушно	байдуже
остались	залишилися
с облегчением	полегшено
вздохнуть	зітхнути

Урок 87. Милосердя і доброта до інших

Вимовляй правильно. Бабуся, бабусенько, бабусечка, матуся, матусенька, матінко, тато, татусь. Люба, мила, рідна, дорога, шановна, рідненька. Дозвольте допомогти, будь ласка, мені приємно це зробити для вас.

Марійка приходить додому, бачить: підлога в кімнатах чиста, аж блищить.

– Як у нашому класі після уроків, – каже Марійка.

– Чого це після уроків, – дивується мати. – А під час уроків?..

– Ми миємо підлогу після уроків. Бо приходить комісія й ставить нам оцінку за чистоту. Навіщо ж витирати на перервах?

– «Мудрі» у вас порядки, – усміхається мати.

Щойно закінчили вони розмовляти, як хтось постукав.

Мати відчинила двері. До хати увійшла сусідка – стара-престара бабуса Христина. Бабусі дев'яносто дев'ять років. У неї сім синів, три дочки, сорок п'ять онуків, сто три правнуки.

Мама низько вклонилася бабусі Христині, взяла її під руку й повела до світлиці. Марійка вжахнулася: надворі дощ, взуття бабусине в болоті, де вона пройшла, там zostалися сліди.

Довго сиділа біля столу бабуса Христина. Мама частувала її чаєм.

Як тільки бабуса пішла, Марійка каже:

– А ми б до класу з такими брудними черевиками не впустили... Підлога ж мусить бути чиста...

– Підлога буде чиста, доню... А душа? – тихо питає мама.

Чому важливо підтримувати чистоту в класі? Як це робили учні в Марійчиному класі? Як Марійчина матуся виявила пошану до старенької бабусі? Про

що понад усе вболівала Марійка? Як ти розумієш останні слова мами?

Звернися ласкаво до своєї матусі, скажи їй щось приємне.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
пол	підлога
открыть	відчинити
ужаснуться	вжахнутися

Урок 88. Гарні й погані почуття

Добери протилежні за значенням слова. На-супитися, радість, радіти, сумувати, пишатися, горе, всміхнутися, сердитий, боязкий, веселий, сміливий, соромитися.

Продовж речення. Мені радісно, якщо... Я хочу, щоб у мене було... Я хочу, щоб в усіх моїх друзів було...

ВІДПОВІДЬ

Якось маленьке Курча запитало у великого Півня:

- Чому це в чаплі довгий дзьоб, а у мене зовсім маленький?
- Відчепися!
- Чому в зайця он які довгі вуха, а в мене навіть малюсіньких немає?
- Не чіпляйся!

- Чому в кішки м'яка гарна шубка, а в мене якийсь гидкий жовтий пух?
- Відійди, кажу!
- Чому навіть маленьке цуценя вміє крутити хвостиком, а в мене ніякого хвостика немає?
- Та відчепися ти! – гримнув Півень.
- Чому в цапка є ріжки, а в мене навіть поганеньких ріжок немає?
- Годі вже! Йди геть!
- Відчепися, геть, припини! Чому всім маленьким дорослі відповідають на запитання, а ти – ні? – пропищало Курчатко.
- Тому що ти не запитуєш, а просто всім заздриш! – сердито відповів Півень. І це була чиста правда (Федр*).

* Федр – давньоримський байкар.

Граємо. Посади іграшкове курчатко собі на долоньку і переконай його, що:

Якби в нього був довгий хвіст, то...

Якби в нього не було жовтого пір'ячка, то...

Хоч у нього короткий дзьоб, зате...

Заздрить той, хто лінується стати кращим.

Запам'ятай!

Російською мовою	Українською мовою
отстань	відчепися
завидовать	заздрити
чувства	почуття

Урок 89. Сміливість і страх

Тригадай. Як називається казка, у якій ведмідь через своє боягузтво виявився слабшим від кота? Хто з персонажів казки «Коза-Дереза» виявився найсміливішим і зміг прогнати злу козу?

Поміркуй! Чи можна сміятися над чиїми-небудь страхами?

Сміливий – не той, хто не боїться, а той, хто може перемогти свій страх.

* *Комод* – невисока шафа для зберігання речей.

Урок 90. Наполегливість і впертість

Поміркуй! Коли людина говорить: «Я не вмію, але обов'язково навчуся», – це впертість чи наполегливість? А коли людину попереджають про небезпеку, а вона однаково робить своє, – це впертість чи наполегливість? У чому ж різниця між упертістю й наполегливістю?

Вибіг котик погуляти. Побачив, як пурхає з дерева на дерево горобець, та й каже:

– І я так зумію.

– Ні, не зумієш, – каже півник. – Літають тільки птахи, та й то не всі...

– А я зумію, – стояв на своєму котик.

– Спробуй, – каже півник.

Виліз котик на дерево. Стрибнув – та геп на землю. Добре, що на кущ упав, не дуже забився.

– Ну ось і маєш, – каже півник. – Я ж тебе попереджав...

– То я не дуже відштовхнувся! – заперечив упертий котик.

На ставу гелготіли гуси. Малі гусенята пострибали у воду й попливли.

– І я так зумію, – знову сказав котик.

– Плавають тільки качки та гуси, – одказав йому півник.

– Ова-ва, яка мудрість! Стрибнув собі у воду – і пливи.

По цих словах котик розігнався і хлюп на глибінь.

Та враз почав тонути й зарепетував:

– Рятуйте! Ря-ту-у-йте!

Підплив до котика старий гусак. Ухопив за шкірку та й викинув на берег.

– Ну от! – каже півник. – Знову нічого не вийшло!

– Бо я не так лапами загібав. Треба всіма чотирма, а я тільки передніми, – сказав непевно котик і відійшов присоромлений геть (Володимир Бірюков).

Це казкова історія чи реальна? Добери заголовок до тексту? Що намагався зробити котик? Чому котик не слухав попереджень півника?

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
порхаєт	пурхає
оттолкнуться	відштовхнутися
заорать	зарепетувати
пристыдить	присоромити

Урок 91. Жадібний з дружбаю не в злагоді

Чим ти можеш поділитися з друзями? А з незнайомою людиною? Чи можна поділитися своїм настроєм, усмішкою? А своєю бідою?

ЗАЯЧИЙ ХОЛОДОК

Колись, давним-давно, величезні ліси заячого холодку росли. І селилися в них зайці гамірливими селами і селищами. Тепер же заячий холодок лиш подекуди в лісі, під гіллястими кучерявими деревцями зайці люблять спочивати і вести довгі розмови про життя-буття.

Хтозна-звідки прибулдився до Золотого бору капловухий Заєць. І такий же задавака і нахаба!

— Це мій холодок! — заявив, улігшись під одним деревцем. — І це мій! — вигріб собі ложе під іншим. — І це мій! — побіг під третє, зігнавши звідтіля зайчат.

— Хіба так можна?! — побігли скаржитись вони Дідові-зайцю.

— Не хвилюйтеся, — заспокоїв їх старий заєць. — Побачимо, що з того далі буде.

Пішли зайці на город по капусту. Капловухий Заєць вибрав найбільшого качана, силкується, аж ніяк не покотить.

— Облиш! — сказав йому заєць-дід. — Це наша капуста.

Поплентався капловухий Заєць у свій холодок ні із чим. Лежить, насурмонившись, лапу на лапу закинув. Аж чує: зайці збираються на город по моркву. І він з ними. Учепився за найбільшу морквину. Тягне.

— Облиш! — сказав йому Заєць-дід. — Хіба це твоя морква? Це наша!

Розсердився капловухий Заєць. Лежить у холодочку, не поворухнеться.

А зайці повсідалися на осонні, ласують морквою, капустою.

Капловухому мультко стало, важко лежати і їсти хочеться.

— Ідіть уже в холодок! — гукає до зайців.

— А хіба ж то наш холодок? То ж твій, — одказують йому зайці.

Капловухий Заєць як підскочить та як загаласує на весь ліс:

– Це наш холодок! Наш!

А зайці як засміються! Отож-бо (*Василь Чухліб*).

Чи вмів товаришувати капловухий Заєць? Як його провчив Заєць-дід? Який урок отримав капловухий заєць?

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
прибьється	приблудитися
насупиться	набурмоситися
плестись	плентатися

Урок 92. Я для себе і для інших

Що ти можеш робити для себе щоденно? Що ти в змозі зробити для своїх рідних? Що ти можеш зробити для своїх однокласників?

Уночі була завірюха. Намела кучугури снігу. Рано-вранці до школи йшло троє дітей – Юрко, Мишко і Ніна. В усіх дворах чоловіки і жінки відкидали лопатами сніг, прокладали стежинки. Ось хата бабці Марії. Вона живе сама-самотою. Зупинилися діти біля бабусиноного двору. Нікого не видно.

– Як же бабуся до криниці вийде? – сказав Юрко. – Скільки снігу...

– Давайте протопчемо стежечку від хати до криниці! – запропонував Мишко.

Діти увійшли в двір бабусі Марії по глибокому снігу. Від хати до воріт трохи легше. Пройшли два, три, чотири рази. Протоптали стежечки від воріт до хати і від хати до криниці.

Спітнілі, втомлені, радісні діти йшли до школи. Вони думали: от зараз бабуса Марія вийшла у двір, побачила стежечки, тішиться бабуса, дякує нам.

Дітям було приємно думати про це (За *Василем Сухомлинським*).

Чому діти вирішили допомогти бабусі? Як вони проклали стежечки? Що відчували діти, коли допомагали бабусі? Коли втома буває приємною?

Щире слово, добре діло душу й серце обігріли. Від теплого слова і лід розтає.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
радуется	тішиться
сугробы	кучугури
колодец	криниця

Урок 93. Ідемо до музею

Зимовляй правильно. Експерсія, експурсо-
вод, художня зала, полотно.

Додай слово-відгадку.

Коли бачиш на картині
морс в криштальному графині,
або грушу, або торт,
або вишукану вазу,
або всі предмети зразу, –
це і буде ... (За Олександром Кушнером).

ПРО ЖИВОПИС

Спочатку загадаю тобі загадку: де можна побачити луг, на якому не в'януть квіти, осінні дерева, з яких не облітає листя, вечірню зорю, яка не згасне і через сто років? Так, на картинах, написаних художниками.

Є такі майстри портрета, що людина, яку зображено на полотні, дивиться на тебе, мов жива.

Є художники, які зображують не людей, а предмети. Вони майстерно передають прозорість скла і навіть смак хліба. Такі картини називають натюрмортами.

Картини природи – ліси, доли, гаї, написані художником, називають пейзажами (За *Надією Надєждіною*).

Як називають зображення людини? Прочитай у тексті, що зображують на натюрморті. Які картини називають пейзажами?

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
холст	полотно
кисть	пензель
прозорність	прозорість

Урок 94. Мама може все

МАМА

Ще в колисці немовля
Слово «мама» вимовля.
Найдорожче в світі слово
Так звучить у рідній мові:
Мати, матінка, матуся,
Мама, мамонька, мамуся!
Називаю тебе я,
Рідна ненечко моя!

Варвара Гринько

Які ніжні слова можна сказати мамі? Чому слово *мама* найдорожче у світі?

Закінчи приказки та прислів'я. На сонці спекотно, а біля мами... У дитини заболить пальчик, а у матері...

Знайди прислів'я і приказки про працювиту людину.

Мамині руки – щедрі, робочі –
Втоми не знають з ранку до ночі.
Вранці, коли усі спочивають,
Сонце, напевно, вони підіймають.

Василь Грінчак

Урок 95. У кожного мама своя

НАЙКРАЩІ ПОБАЖАННЯ

– Мамо найдорожча, мамочко єдина,
Щирі побажання – від доні, від сина.
Квіточок пахучих принесли багато
В цей травневий ранок, у велике свято.
Як тобі співати, що тобі бажати,
Нам скажи, матусю, ми хотіли б знати.

Олена Гаєцька

Як діти вітають маму? Якими ніжними словами звертаються діти до мами?

Вивчи напам'ять.

УСЕ ПОЧИНАЄТЬСЯ З МАМИ

Можна у світі чимало зробити:
Перетворити зиму на літо,
Можна пізнати стежки таємничі
Та підкорити далеч космічну.
Можна характер свій подолати,
Штурмом вершини науки узяти,
Можна пройти крізь пустелі
і хащі...

Тільки без мами – не можна
нізащо:

Все найдорожче,
Що тільки за нами, –
Все починається
З нашої мами!

Анатолій Костецький

Запиши прізвище, ім'я та по батькові своєї мами та бабусі.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
понять друг друга	порозумітися
спорить	сперечатися
пожелание	побажання

Урок 96. У гості до літа

Зимовляй скоромовку. Калина – не малина,
малина – не калина.

Додай слово за римою.

Зрілі вишні у садку
І сунички у ліску,
Теплі дні, барвисті квіти
Нам дарує щедре...

Відгадай загадку.

Сонце пече, липа цвіте,
вишня поспіває.
Коли це буває?

ЛІТО

Літо, літечко! Тепленько, сонячно, гарно! Теплі промені яскравого сонечка зігрівають навколишній світ. Колоситься збіжжя*, наливаються солодкими соками сади і городи. Літо приносить красу, тепло й радість. Манить до себе річка й озеро, кличе синє море в лагідні хвилі. А в лісі яка краса! Ліс напуває ароматом різнотрав'я і дерев, які десь під самим небом гойдаються, сходяться своїми верхівками і розходяться, сходяться і розходяться... А ти лежиш на зеленій травичці і закохано дивишся на цей казковий і дивовижний світ, у якому випало щастя жити. Чудова пора року! Хочеться, щоб літо ніколи не закінчувалося (За *Надією Красоткіною*).

* *Збіжжя* – рослини та зерно хлібних злаків.

Які ознаки літа? Як автор описує літо в лісі? Розпитай у свого товариша, як він хоче провести літо.

Які ознаки літа описані у вірші? Які інші ознаки літа ти можеш назвати?

А якого кольору літо?

– Малинового, – сказала малина.

– Вишневого, – сказала вишня.

– Бузкового, – сказав бузок.

– Небесного, – сказало небо.

І кожен правду сказав,

Бо кожен згадав своє літо.

Дмитро Чередниченко

Чому в кожного свій колір літа?

Підсмашилися носи,
Загоріли щічки.
Ми щодня тепер усі
Ходимо до річки.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
обгореть	підсмажитися
волны	хвилі
сирень	бузок

Урок 97. Літо-літечко

ЛАСТІВКА З ПЕРЕБИТИМ КРИЛОМ

Після гарячого літнього дня загриміла гроза. Пішла злива. Вода залила ластів'яче гніздо, що приліпилося до стіни старої повітки*. Розвалилося гніздечко, повипадали пташенята. Вони вже вбралися в пір'ячко, але ще не вміли літати. В'ється ластівка над дітками, кличе їх під кущ заховатися.

Кілька днів жили пташенята під кущем. Ластівка носила їм їжу. Вони збивались до купи і чекали маму.

Ось уже четверо діток навчились літати й порозлітались. А одне сидить, не може здійснитись. У нього перебите крило. Як випало з гнізда, покалічилося.

* *Повітка* – приміщення для утримання свійських тварин.

До осені жило поранене пташеня під кущем. Його доглядала мати. А коли настав час відлітати в теплий край, ластівки зібралися чималим табунцем, сіли на кущ, і довго чулося тривожне попискування.

Відлетіли пташки в теплий край. Зосталася молода ластівочка з перебитим крильцем. Я взяв її і приніс додому. Вона довірливо притулилась до мене. Я посадив її на віконце. Ластівка дивилася в синє небо. Мені здалося, що в неї на очах тремтять сльози (*Василь Сухомлинський*).

Що трапилося з ластівчиним гніздом? Де опинилися ластів'ята? Як мати доглядала поранену пташечку? Як людина допомогла ластівці?

Додай слово за римою.

Серед літа, мов пір'їнки,
Стиха падають сніжинки.
Під віконечком у Олі
Цвітом вкрилися...

Червень – це черешні,
стиглі, соковиті,
це – червоні вишні,
солодом налиті.

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
пёрышки	пір'їнки
птенцы	пташенята
пораниться	покалічитися

Урок 98. Літні канікули

Голуб → знявся
→ полетів
→ клює
→ живе

Голуби → знялись
→ полетіли
→ клюють
→ живуть

ЧОМУ ГОЛУБИ ДО ОЛЕГА ПРИЛЕТІЛИ

Посеред подвір'я маленької сільської школи на високому стовпі стоїть гарненька дерев'яна хатка. З віконцями й дверима, наче справжня. Живуть у ній голуби.

Щодня діти приносять їм їсти: хто пшеницю, хто хліб, а хто й гречку. Годують їх по черзі.

Чия черга наспіла годувати, той і гукає голубів до себе: гуль-гуль...

В останній день навчання вчителька сказала, щоб улітку теж по черзі приходили діти до школи й годували голубів.

Минуло літо. Настало перше вересня. Кожен, ідучи до школи, подумав про голубів: як вони там живуть? То кожен і набрав у кишеню якоїсь пашниці.

Ось і шкільне подвір'я.

Учителька каже:

– Розсиптеся, діти, по подвір'ї поодинці. Хочу побачити, хто годував голубів улітку.

Діти розсипалися по подвір'ї поодинці. Кожен став кликати: гуль-гуль... і зерно посипати.

Знялись голуби зі своєї хатки й полетіли всі до Олега. Клюють зерно близько-близько від нього, один навіть на плече йому сів, другий на руку.

А інших дітей голуби немовби й не бачили
(Василь Сухомлинський).

Як діти піклувалися про голубів? Хто повинен був годувати голубів улітку? Чому восени голуби прилетіли до Олега?

Додай слово.

Хатка (яка?)...

Школа (яка?)...

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
по очереди	по черзі
прошло	минуло
зовёт	гукає
по одному	поодинці

Урок 99. З любов'ю до природи

Він → посадив
→ захистив
→ думав
→ махнув
→ вирішив

Вона → посадила
→ захистила
→ думала
→ махнула
→ вирішила

ГОРІХ

Він ріс у нашому дворі поміж каштанами й кленами. Чи його посадив хто, чи сам посіявся – ніхто не знав. Стояв високий, стрункий, з розлогими вітами, на яких серед пахучого листя зеленіли ще дрібні кульки горіхів.

Раптом я побачив, як до горіха, злодійкувато оглядаючись, підійшов хлопець і здоровоною палицею заходився гамселити по гіл्लю. Він намагався збити недозрілі плоди. Дерево шелестіло, сипалося листя. Мені здавалося, що воно тихо стогне від болю й незахищеності.

Я швидко кинувся до хлопця й вихопив з його рук палицю.

– Ти нащо дерево нівечиш? – закричав я. – Хіба не бачиш, що горіхи зелені? А скільки гілок пооббивав...

– А ти хто такий? – витріщив очі бешкетник. – Воно що – твоє?

– Моє! – розпалився я. І раптом додав примрливо: – Моє і твоє. Достигнуть – тоді й прихось, поласуємо горіхами.

Незнайомиць глипнув на мене, постояв трохи, певно, вирішував, що йому робити далі, потім махнув рукою:

– А-а-а... Нехай росте. Бувай!

І пішов своєю дорогою.

А мені стало радісно, гарно. Я підійшов до горіха й тихенько йому сказав: «Рости, горішку. Рости й не бійся. Я тепер тебе завжди захищатиму» (*Віталій Заблоцький*).

Що намагався зробити бешкетник? Чи можна так, як хлопчик, зривати плоди з дерева? Як інший хлопчик захистив дерево? Знайди й прочитай опис горіха. Поміркуй, чому хлопчик відчув радість на душі.

Додай слово.

Горіх (який?)... Листя (яке?)...

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
защитять	захищати
ветки	гілля
лакомиться	ласувати
неожиданно	раптом
хулиган	бешкетник

Урок 100. Один у полі не воїн

САМОМУ ВОВКА НЕ ПОБОРОТИ

(Болгарська народна казка)

Вовк забрався в кошару й украв старого бара-на. Йде вівця і плаче. Зустріла її коза й питає:

– Чого ти так гірко плачеш?

– Як же мені не плакати? Вовк мого батька з'їв. Немає його більше на світі, тільки дзвіночок залишився. Піду поквитаюся з вовком.

– І я піду. У мене роги гострі.

А вівця так розхвилювалася, що з горя й страху не має.

– Не треба, – каже, – я й сама з ним упораюсь.

Іде далі, зустріла собаку. Дізнався той про її горе й каже:

– І я з тобою піду. У мене вовк двох братів загриз. Ти почни з вовком бійку, а я скочу йому на спину і загризу його.

– Не втручайся в мою справу, – каже вівця. – Я зараз так розлютувалася, що одним ударом його на землю повалю.

Пішла вівця битися з вовком сам на сам, а вовк її і загриз.

Вибігла коза помститися за подругу, вовк і її з'їв.

Пішов собака в ліс за братів помститися і теж додому не повернувся.

А вовк бігає лісом та й думає: «Хоча б не здогадалися всі вівці, всі кози і всі собаки напасати на мене разом. Ну, тоді мені й не жити!»

Чому плакала вівця? Що вона вирішила зробити? Хто пропонував їй допомогу? Чому звірі не подолали вовка? Поміркуй, чому так кажуть: «Один у полі не воїн»? Які справи краще робити гуртом?

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
разволноваться	розхвилюватися
дело	справа
остался	залишився

Уроки 101–102. У світі слів. Повторення

ЧОМУ ТАК ГОВОРЯТЬ?

Соломонове рішення – дуже мудре рішення чи судження.

У Біблії є розповідь про царя Соломона, який володарював у Ізраїлі. Згідно з легендою, одного разу перед ним з'явився Бог і пообіцяв виконати будь-яке його прохання. Соломон попросив мудрості. Бог наділив його мудрістю, умінням

розуміти мову птахів і звірів, а також дав йому багатство. Звістка про це облетіла світ.

Одного разу до царя прийшли дві жінки з проханням розсудити їх. У них народилися діти в один день, але в однієї малюк помер, а вона так хотіла мати дитину, що вкрала її в іншій жінки. Цар Соломон вислухав обох жінок і наказав принести меча. «Розітніть дитя навпіл і віддайте одну половину одній жінці, а другу – іншій». Одна жінка стала прохати царя віддати дитину іншій жінці, але тільки не вбивати малюка. А друга сказала: «Розтинайте». Тоді цар показав на першу жінку й промовив: «Віддайте їй дитину. Вона її матір». Слава про мудрість царя Соломона дійшла й до нас через вираз *соломонове рішення*.

Після дощичку в четвер – невідомо коли або ніколи.

Наші пращури особливо вшановували продавнього бога Перуна – бога грому й блискавки. За повір'ями, днем Перуна був четвер, тому саме в цей день йому молилися про дощ. Але під час посухи ці молитви лишалися непочутими й

не допомагали. Тоді й народився вислів *після дощичку в четвер*, який стосується всього, що не виправдовується й навряд чи коли виконається.

Запитай у батьків, чи знають вони, що означають вислови *соломонове рішення, після дощичку в четвер*. Якщо ні, то поясни їм їхнє значення. Чи чув ти ці вислови раніше? Звідки можна дізнатися про значення слів і висловів?

Запам'ятай!

<i>Російською мовою</i>	<i>Українською мовою</i>
властвовав	володарював
вряд ли	навряд чи
просьба	прохання
весть	звістка
дождик	дощик
молния	блискавка
засуха	посуха

З М І С Т

Урок 1. Школа. Звук [а] та буква а на його позначення. Звук [о] та буква о на його позначення	3
Урок 2. Клас. Звук [и] та буква и на його позначення . . .	4
Урок 3. Перерва. Звук [і] та буква і на його позначення. . . .	5
Урок 4. Навчаймося жити разом. Звук [е] та буква е на його позначення	7
Урок 5. Працюємо на уроці. Звукосполучення [йе] та буква є на його позначення.	8
Урок 6. Школярі на екскурсії. Буква є у складі з м'яким приголосним	9
Урок 7. У шкільній їдальні. Звук [ч] та буква ч на його позначення	11
Урок 8. Вчуся все робити самостійно. Звук [шч] та буква щ на його позначення	12
Урок 9. Мої шкільні друзі. Звук [г] та буква г на його позначення	14
Урок 10. Родина. Звук [ґ] та буква ґ на його позначення . . .	16
Урок 11. Будь кмітливим школярем. Звуки [ц], [ц'] та буква ц на їх позначення.	17
Урок 12. Будь гарним прикладом для інших. Звуки [дз] [дз'] та буквосполучення дз на їх позначення . . .	18
Урок 13. Будь уважним і дбайливим. Звук [дж] та буквосполучення дж на його позначення	20
Урок 14. Осінь. Знак ь. М'яка вимова приголосних перед звуком [о].	21
Урок 15. Осінь у лісі. Знак ь. М'яка вимова приголосних перед звуком [о]. Апостроф	23
Урок 16. Щедра осінь. Буквосполучення йо	24
Урок 17. Осіння пригода. Складання розповіді за серією малюнків	25
Урок 18. Моя Україна. Звукосполучення [йі] та буква ї на його позначення	26
Урок 19. Київ – столиця України.	28
Урок 20. Мала батьківщина.	29
Урок 21. Родина. Звук [ў] та буква в на його позначення . . .	31
Урок 22. Свої – чужі. Звук [ў] та буква в на його позначення	33
Урок 23. Батьки і діти	34
Урок 24. Дім – житло.	35

Урок 25. Наша оселя. Зміна приголосних [г], [к], [х] перед [і]	37
Урок 26. Сусіди. Зміна приголосних [г], [к], [х] перед [і]	38
Урок 27. Слова ввічливості	40
Урок 28. Гості. Гостинці. Дзвінки приголосні та чітка вимова їх у кінці та середині слова	42
Урок 29. Культура поведінки за столом. Вимова м'яких подовжених звуків у кінці слів перед -я, -ю	43
Урок 30. Мої улюблені казки	45
Урок 31. Жартівлива казка	46
Урок 32. Складаю казку сам	48
Урок 33. Часові відношення: минуле, теперішнє, майбутнє	50
Урок 34. Часові відношення: швидко–повільно	52
Урок 35. Часові відношення: рік, доба, година	53
Урок 36. Ми такі різні: великі і малі	54
Урок 37. Ми такі різні: знайомі й незнайомі	56
Урок 38. Дивне в природі	58
Урок 39. Подорожуємо. Транспорт	59
Урок 40. Мандрівники	60
Урок 41. Дорога – доріжка – стежка	61
Урок 42. Жарти і гумор	63
Урок 43. Веселі історії	64
Урок 44. Пори року. Зимонька-зима	66
Урок 45. Краса зимової природи	68
Урок 46. Хто як зимує	69
Урок 47. Зимові розваги	70
Урок 48. Зимові свята. Святий Миколай	72
Урок 49. Свято новорічної ялинки	73
Урок 50. Різдво	74
Урок 51. Зима навчає доброти	76
Урок 52. Мова українська – мова солов'їна	77
Урок 53. Вірні друзі	79
Урок 54. Правила товаришування	80
Урок 55. Як стати справжнім другом	81
Урок 56. Друзі наші менші	83
Урок 57. Як бути здоровим	85
Урок 58. Секрети Нехворійка	87
Урок 59. Ми – сильні і спритні	88
Урок 60. Знати і вміти – за плечима не носити	90
Урок 61. Навчайся все робити сам	91

Урок 62. Зростаємо розумними	93
Урок 63. Цікаво про тварин	94
Урок 64. Звірі теж уміють товаришувати	96
Урок 65. Учимося в природи	97
Урок 66. Бережи природу	98
Урок 67. Вони живуть поряд з нами	101
Урок 68. З повагою до природи	103
Урок 69. Чесноти школяра	104
Урок 70. Добре – погане	105
Урок 71. Книжка – найдорожчий скарб	107
Урок 72. Читати – багато знати	108
Урок 73. Майстер українського слова – Тарас Шевченко	110
Урок 74. Весна іде	111
Урок 75. Зустрічаємо птахів	113
Урок 76. Весна квітуча	114
Урок 77. Свято Великодня	116
Урок 78. Скринька цікавинок	117
Урок 79. Багато в світі є чудес	119
Урок 80. Хліб – усьому голова	121
Урок 81. Усі професії важливі	123
Урок 82. Наші помічники	125
Урок 83. Праця годує, а лень марнує	126
Урок 84. Дружимо з математикою	128
Урок 85. Я серед інших. Правила шляхетної поведінки	130
Урок 86. Моє. Твоє. Наше	132
Урок 87. Милосердя і доброта до інших	133
Урок 88. Гарні й погані почуття	135
Урок 89. Сміливість і страх	137
Урок 90. Наполегливість і впертість	137
Урок 91. Жадібний з дружбою не в злагоді	139
Урок 92. Я для себе і для інших	141
Урок 93. Ідемо до музею	143
Урок 94. Мама може все	144
Урок 95. У кожного мама своя	145
Урок 96. У гості до літа	146
Урок 97. Літо-літечко	148
Урок 98. Літні канікули	150
Урок 99. З любов'ю до природи	151
Урок 100. Один у полі не воїн	153
Уроки 101–102. У світі слів. Повторення	154